

Biblicum

– tidskrift för biblisk tro och forskning

- Inledning till Jesajaboken
- Romarbrevet kap. 5
- Hållbar apologetik
- Utblickar

Nr 3 2014 Årg. 78

INNEHÅLL

Redaktionellt	97
Inledning om Jesajaboken	99
Romarbrevet – del VII.....	116
En hållbar apologetisk modell?	128
<i>Utblick över samtiden</i>	137

BIBLICUM – tidskrift för biblisk tro och forskning

Ansvarig utgivare: Stefan Hedkvist

Redaktör: Seth Erlandsson

Redaktionskommitté: Seth Erlandsson, Stefan Hedkvist, Alvar Svenson, Egil Edvardsen, Ola Österbacka och för layout mm Kjell Petter Bakken.

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år.

Prenumerationspris: 250 svenska kr (stud. 150 kr)

Prenumeranter i Norge: 290 norska kr (stud. 200 NOK)

Prenumeranter i Danmark: 270 danska kr (stud. 190 DKK)

Prenumeranter i Finland och övriga Europa: 36 Euro (stud. 25 EUR)

Våra portokostnader för fyra nummer (som är inkluderat i pren. priset) är f.n.:

Inom Sverige 26 kronor, utanför Sverige minst 96 kronor.

Prenumerationer och gåvor betalas till Handelsbanken med följande IBAN-nummer:

IBAN: SE34 6000 0000 0003 0532 0718 (efter SE34 följer sålunda fem siffergrupper med fyra siffror i varje grupp).

BIC/SWIFT: HANDSESS behöver anges för betalningar utanför Sverige.

I Sverige kan även fortsättningsvis vårt bankgiro 251-4701 användas.

I Norge finns kontot DnB NOR 7877.08.15400 ännu en tid men kommer så småningom att avvecklas.

Tidskriftens expedition:

Ingvar Adriansson, Släntvägen 10, S-331 35 Värnamo

E-mail: biblicum@bredband.net

Redaktionens adress:

Seth Erlandsson, Vitmåragatan 9 B, S-722 26 Västerås

E-mail: seth.erlandsson@tele2.se

Glöm inte anmäla adressändring till expeditionen!

BIBLICUM

tidskrift för biblisk tro och forskning

3/2014

REDAKTIONELLT

Biblicums huvuduppgift är att hjälpa människor upptäcka Bibelns rikedom, tränga in i vad som verkligen står i bibeltexterna och därigenom bli inspirerade att flitigt fördjupa sig i Guds ord. Flera bibelböcker har blivit så misshandlade av bibelkritiker (den s.k. vetenskapen) att Bibelns verkliga budskap och glädjen i Ordet fråntagits bibelläsare. Många har förlorat sin tillit till Bibeln genom den s.k. vetenskapens påståenden.

Den bibelbok som kanske misshandlats allra värst är profeten Jesajas bok. Därför har vi under flera år tagit oss an denna bok. I detta nummer återges en inledning till Jesajaboken som kommer att ingå i boken ”Jesajas bokrulle”. Den visar tydligt hur Jesajaboken blivit sönderstyckad och varför det är ytterst angeläget att låta Jesajas budskap ljuda utan omtolkande förvanskningar, att ta Jesaja på orden. De av våra läsare som saknar en fortsatt genomgång i tidskriften av Jesajabokens rika undervisning hänvisas till kommentaren *Jesajas bokrulle* (XP Media) som beräknas utkomma den 4 november. Där kommenteras profetens samtliga 66 kapitel. Samma datum, den 4 november, beräknas ytterligare en bok utkomma, *Bibeln – sanning eller myter?* (XP Media).

Bibelns stjärna och kärna är Messias (vår frälsare Jesus Kristus) och rättfärdiggörelsen genom honom. I detta nummer har Egil Edvardsen nått fram till kap. 5 i Romarbrevet. Efter hans genomgång av detta kapitel är det svårt att förstå att Bibelns trösterika lära om rättfärdiggörelsen blivit oklar för många. Apostelns undervisning är ju så tydlig.

Jespers Hansens artikel om en hållbar *apologetik* klargör vad försvar för biblisk tro kan uträtta och vad som är dess begränsning. Det är viktigt att komma ihåg att det bara är Gud den helige Ande som kan upp-

tända tro, inte mänsklig övertalning. Apologetik kan bara undanröja hinder för evangeliet att nå fram. Förvanskningar och förtal av Gud och hans undervisning förför människor och styrker dem i deras vägran att lyssna till Guds ord, både till Guds dom över all synd och till Guds underbara frikännande dom för Kristi skull.

Just därför att bara evangeliet om syndares Frälsare kan skapa tro är det viktigt med apologetik, att radera hinder för evangeliet att nå fram till människor. Bland de största hindren är naturalism och evolutionism. ”Om Darwin hade rätt, då finns det ingen yttersta mening eller syfte med livet utom det vi väljer. Du föds, du lider, du dör – det är allt. Kanske, om du har tur, kan du få återvinnas som organisk gödsel – men utöver det, du är bara en siffra som råkade komma upp i universums stora kasino” (C. Wieland, citerad i Genesis nr 1/2014).

I skolan hjärntvättas ständigt våra barn och ungdomar med evolutionistiska tolkningar och vi vuxna översköljs nästan dagligen av detta tänkande genom massmedia. Förnekandet av Skaparen (”skapelsen har skapat sig själv” = naturalism) har fått till följd ett tilltagande uppror mot Guds skapelseordning. Den naturliga lagen ifrågasätts alltmer, liksom Guds mening med sexualiteten och att man och kvinna (ordagrant: ”mankön och kvinnkön”, 1 Mos. 1:27) är en Guds skapelseordning. Bibelns ord om man och kvinna, familj och äktenskap, synd och nåd anses förlegade. Därmed når inte heller det frälsande evangeliet fram. För evangeliet finns bara i Bibeln, bara i kristendomen, inte i naturen eller i någon annan religion (om nu kristendomen kan kallas religion). Därför är det så viktigt att avslöja det ohållbara med Darwinism, naturalism, ”prideparader”, liberalteologi, bibelkritik mm.

Mot bakgrund av att så mycket motarbetar och förvanskar biblisk kristendom behöver vårt arbete för biblisk tro och för en rätt bibelforskning mycket stöd. Låt oss gemensamt ta till oss Petrus förmaning: *Var därför på er vakt, så att ni inte dras med i de laglösas villfarelse och förlorar ert fäste. Väx i stället i nåd och kunskap om vår Herre och Frälsare Jesus Kristus. Hans är äran, nu och till evighetens dag. Amen* (2 Petr. 3:17-18).

Red.

Inledning om Jesajaboken

Jesaja och hans verksamhetstid

Jesaja, på hebreiska *Jeshajáhu*, betyder ”HERREN är frälsningen” eller ”Det är HERREN som frälsar”. Profetens namn sammanfattar vad som är huvudbudskapet i hans bok. Också profetens söner bär namn med profetiska budskap. Jesaja skriver: ”Se, jag och barnen som HERREN har gett mig är ’tecken’ (hebr. *’othóth*) och ’förebud om vad som ska ske’ (hebr. *mofethím*) i Israel från HERREN Sebaot” (8:18). Det hebreiska namnet på Jesajas bokrulle är *Chazón Jeshajáhu* ”Jesajas uppenbarelse” eller ”Det som Jesaja har skådat” (1:1). Med ”har skådat” (hebr. *chazá*) menas inte bara vad Jesaja har sett äga rum under sin verksamhetstid utan också vad HERREN har låtit honom se genom övernaturlig uppenbarelse.

Det råder ingen tvekan om att uppgiften i Jes. 1:1 avser hela Jesaja-boken. Han är också den ende profet som sätts i förbindelse med denna bok. Jesaja bodde i Jerusalem. Han var gift och hade åtminstone två söner. Hans hustru kallas i 8:3 för ”profetissan”. Genom en feltolkning av 7:14 hävdar en judisk tradition att profeten var gift två gånger. Det finns också en judisk tradition som gör gällande att Jesaja var av kunglig börd, kusin till kung Ussia.

Enligt ”Jesajas martyrium”, en judisk apokalyps från andra århundradet efter Kristus, led Jesaja martyrdöden under Manasses tid (kung 697-642). Kap. 5 i denna bok berättar bl.a. följande: Jesaja profeterade inför Hiskia om dennes son Manasses avfall och om sitt eget martyrium. Under Manasses förföljelser drog sig Jesaja med några andra profeter tillbaka till en öde trakt nära Betlehem. Han röjdes av en lögnprofet, togs till fånga av Manasse och blev ihjälslådd med en träsåg. Mishna (Jebamoth 49b, jfr Sanhedrin 103b) säger att Manasse dödade honom, och Justinus Martyren (150 e. Kr.) anklagar judarna för att de sågade Jesaja i bitar med en träsåg. Om de utombibliska traditionerna om Jesajas död är tillförlitliga dog profeten ca 680 f. Kr.

Att Jesaja är författaren till hela Jesajaboken ansågs länge vara något självklart. De äldsta vittnesbörden om Jesajarullen föreligger i Syraks bok från ca 190 f. Kr. Enligt Syr. 48:24f har Jesaja profeterat också vad som står i kap. 40ff: ”Med mäktig ande skådade han det tillkommande och tröstade de sörjande på Sion. Han uppenbarade vad som skulle ske i framtiden och avslöjade det fördolda innan det ännu hade inträffat.” Man är helt främmande för den sentida bibelkritiska uppfattningen att bl.a. kap. 40-66 inte skulle vara Jesajas profetior.

Den fullständiga avskriften av Jesajarullen, 1QIs^a, som påträffats i Qumran och som dateras till ca 100 f. Kr., vittnar klart om att man uppfattat hela Jesajarullen som Jesajas ord och som en enhet. I denna handskrift föreligger ingen markering mellan kap. 39 och kap. 40, som kunde tyda på att kap. 40ff uppfattats som ett senare tillägg. Slutet på kap. 39 föreligger längst ner i en spalt. Fastän bara några få ord ytterligare får plats i denna spalt, fortsätter ändå kap. 40 omedelbart på denna sista rad. I Dödahavsmuseet i Jerusalem påpekar forskare helt riktigt att denna handskrift är helt främmande för den moderna bibelkritikens syn på Jesajaboken som en antologi av profetior från olika profeter och skilda tider.¹

Det nytestamentliga vittnesbördet är av särskilt intresse, i synnerhet för de kristna. I Nya testamentet sägs uttryckligen att profeten Jesaja har förkunnat både det som återfinns inom kap. 1-39 och det som står i kap. 40-66. Det framgår mycket tydligt av t.ex. Joh. 12:38-41 och Rom. 9:27-33; 10:16-21. Ett mycket stort antal citat från och anspelningar på Jesajaboken föreligger i Nya testamentet, inte mindre än 346 stycken enligt Nestle – Aland, *Novum Testamentum Graece*.

Om Jesajas verksamhetstid inte har någon större betydelse, skulle inte hans bok inledas med noggranna uppgifter om när han verkade som profet i Juda. Jesaja anger tydligt i 1:1 när han framförde sin förkunnelse. Det var när kungarna Ussia (792-740), Jotam (750-732), Ahaz (735-715) och Hiskia (715-686) regerade i Juda. Under denna tid uppenbarade HERREN Sebaot för Jesaja vad han skulle förkunna ”angående Juda och Jerusalem”. Samma år som Ussia dog (740 f.Kr.) fick han sin kallelse: ”Jag såg HERREN sitta på en hög och upphöjd tron” (6:1). ”Jag hörde

1 Walter Brueggemann påstår att ”after chapter 39 there is an immense break – literary, historical, and theological – before chapter 40”, *An Introduction to the Old Testament* (2003), s. 161. Det stämmer varken med avskrivarnas uppfattning eller med Jesajabokens faktiska innehåll (se textgenomgången).

Herrens röst: Han sa: *Vem ska jag sända och vem vill vara vår budbärare?* Då sa jag: *Här är jag, sänd mig!*² (6:8). Sedan verkade Jesaja som profet en lång tid, kanske 60 år. I 37:38 nämns nämligen att den assyriske kungen Sanherib blev mördad av sina söner, och det skedde år 681 f. Kr.

Under Jesajas tid blev det assyriska världsväldet mycket starkt och erövrade en rad länder. Också Israel och Juda hotades av Assyrien som i och med Tiglat-pileses III (745-727) blev en assyriske-babylonisk dubbelmonarki med Babel som ideologiskt och ekonomiskt centrum. ”Ett oundgängligt krav för den stora världsmakten i öster var att ha kontroll över den enormt mäktiga staden Babel. För att kunna utöva en sådan kontroll genomförde Tiglat-pileses III ’en politisk nyhet: den personliga dubbelmonarkin’ (Fischer, *Weltgeschichte IV*, s. 55). Han antog sålunda titeln ’Babels kung’ och som sådan namnet Pulu (Pul i 1 Krön 5:26 och 2 Kon 15:19) för att ge uttryck åt att han var både Assurs och Babels kung. 729 och 728 anförde han personligen Marduk-processionen vid nyårsfesten i Babel, varigenom hans babyloniska kungadöme fick sin legitima sanktion.”²

Efter att ha belägrats i tre år av assyriska trupper under ledning av Tiglat-pileses son Shalmanassar V (727-722), slutförde Sargon II (722-705) den totala erövringen av Samaria och Nordriket Israel med massdeportationer som följd. Också Sydriket Juda hotades av undergång och Jesaja profeterade med sitt målande bildspråk: ”HERREN ska låta den väldiga flodens vattenmassor komma över dem, nämligen Assyriens kung med all hans härlighet. Den ska stiga över alla sina bräddar och täcka alla sina stränder. Den ska tränga in i Juda, svämma över och utbreda sig så att den når ända upp till halsen” (8:7-8). ”På den dagen ska HERREN med en rakkniv som är hyrd på andra sidan floden – nämligen Assyriens kung – låta raka av allt hår både på huvudet och nertill, ja, också skägget ska den ta bort” (7:20).

Under Sargons efterföljare Sanherib (705-681) går dessa profetior i fullbordan. Jesaja skriver: ”I kung Hiskias fjortonde regeringsår (701 f. Kr.) drog Sanherib, kungen i Assyrien, upp och angrep alla befästa städer i Juda och intog dem. Från Lakish skickade han Rab-Shake (sin stabschef) med en stor här till Jerusalem mot kung Hiskia” (36:1f). Så börjar Jesajabokens centrumparti, kapitel 36-39. Skulle nu också den av Gud utvalda staden Jerusalem intas av de assyriska trupperna och folket

2 S. Erlandsson, *Jesaja* (1983), s. 16f.

deporteras eller dödas? Var tiden nu inne då den kvarvarande tiondelen av Guds folk (Sydriket Juda) skulle gå under? HERREN hade ju sagt genom Jesaja: "När bara en tiondel är kvar i det, ska även den ödeläggas som en terebint eller en ek, av vilken en stubbe lämnas kvar när den fällt." Men HERREN tillade: "Den stubben ska vara en helig säd" (6:13). Vad menar HERREN? Vilken "helig säd", vilken kvarleva är det fråga om? Jesaja hade ju profeterat: "Om än ditt folk Israel vore som havets sand, så ska bara en kvarleva av det vända om. Förödelse är beslutad, en rättvis störtflod" (10:22). Hur ska Jerusalem kunna räddas mot bakgrund av folkets stora avfall? Det är den stora frågan och svaret på den frågan är Jesajas huvudbudskap. Redan hans namn innehåller svaret: "Det är HERREN som är frälsningen."

Sanherib hade i hädiska ordalag förnekat vad namnet *Jeshajahu* (Jesaja) förkunnar, dvs. förnekat att HERREN är frälsningen och jämställt den ende sanne Guden med människogjorda avgudar: "Har någon av de andra folkens gudar räddat sitt land ur den assyriske kungens hand? Var är Hamats och Arpads gudar? Var är Sefarvájims gudar? Eller har de räddat Samaria ur min hand? Vilken bland dessa länders alla gudar har kunnat rädda sitt land ur min hand? *Skulle då HERREN kunna rädda Jerusalem ur min hand?*" (36:18-20). Men Jesaja hade förutsagt: "När HERREN har fullbordat allt sitt verk på Sions berg och i Jerusalem, ska jag ställa Assurs kung till svars för frukten av hans hjärtas övermod och hans stolta högmod" (10:12). "Jag ska krossa Assur i mitt land, på mina berg" (14:25). Och kung Hiskia bad: "HERRE, böj ditt öra och hör. HERRE, öppna dina ögon och se. Hör alla Sanheribs ord, som han har talat för att håna *den levande Guden*. Det är sant, HERRE, att kungarna i Assyrien har ödelagt alla länder, också sitt eget land. Och de har kastat deras gudar i elden, för *de var inga gudar utan verk av människohänder, trä och sten*. Därför kunde de förgöra dem. Men nu, HERRE vår Gud, rädda oss ur hans hand, så att alla riken på jorden förstår att *du är HERREN, endast du*" (37:17-20).

Bibelkritikens uppdelning av Jesajaboken

Det är inte alltid lätt att se den röda tråden i Gamla testamentets profetböcker och det gäller också Jesajas profetbok. Många tycker att profeten hoppar från än det ena till än det andra, och man tappar lätt tråden eller har svårt att få sammanhang mellan olika verser och utsagor. Många tycker också att en rad avsnitt i Jesajaboken måste ha en mycket senare

historisk bakgrund än den som förelåg på Jesajas tid och därför inte kan härröra från Jesaja. Bl.a. detta har lett till att många bibelkritiker styckat sönder Jesajaboken i en rad fristående avsnitt som de hänfört till olika författare eller källor från skilda tider. Efter en uppstyckning på tre profeter, en Protojesaja (kap. 1-39) från ca 740-700 f. Kr., en Deuterojesaja (kap. 40-55) från ca 545-535 f.Kr. och en Tritoesaja (kap. 56-66) från ca 520-500 f.Kr.)³ är det vanligt bland bibelkritiker idag att Jesajaboken styckas upp på inte mindre än ett tjugotal profeter eller profetgrupper från vitt skilda tider, ända ned till 200-talet f.Kr.

Protojesaja (kap. 1-39), som tidigare ansågs vara den enda äktjesajanska delen, sägs numera innehålla en rad större och mindre partier som ska ha tillkommit långt senare än Deuterojesaja. O. Kaiser t.ex. hävdar att Jesaja 1-39 innehåller mer främmande material än äkta.⁴ H. Wildberger anser att av Jesajabokens 1 290 verser härrör endast 305 helt eller delvis från Jesaja själv.⁵ B. S. Childs kommenterar situationen: "Critical scholarship has atomized the book of Isaiah into a myriad of fragments, sources, and redactions which were written by different authors at a variety of historical moments."⁶

I *kap. 1-12* anses det mesta vara författat av Jesaja. Men även här räknar många med talrika oäkta tillägg, t.ex. 1:1, 27-31; 2:1-5; 3:10-11; 4:2-6 och 11:1-12:6. Wildberger räknar med att kap. 1-12 förelåg i sin nuvarande form först ca 400 f. Kr. Inom *kap. 13-23* förekommer äkta avsnitt "bara sporadiskt", hävdar Wildberger. Endast 14:24-27; kap. 17, 18, 20 och 22 räknas i regel som äkta.⁷ *Kap. 24-27* brukar kallas för "Jesajaapokalypsen". Den har länge fränkänts Jesaja. Wildberger daterar den till ca 400 f. Kr. Eissfeldt säger: Tidigast 300-talet och förmodligen så sent som 200-talet f. Kr. Innehållet i kap. 24-27 ses ofta som härrörande från skilda tider och författare och därför oenhetligt. Men tolkningen

3 Det började med att J. C. Döderlein 1775 antog att Jesajaboken bestod av två skilda profetböcker, kap. 1-39 och kap. 40-66, som härstammade från en första Jesaja respektive en senare okänd Jesaja. Senare framförde K. Budde (1891) och B. Duhm (1892) tanken att Jesajaboken bestod av tre Jesajors verk och denna tanke kom att dominera under större delen av 1900-talet. Än idag framförs denna tanke i många skolböcker i religionkunskap, egentligen en förlegad uppfattning eftersom Jesajaboken numera styckas sönder än mer.

4 *Einleitung in das Alte Testament* (4 uppl. 1978), s. 205.

5 *Biblischer Kommentar Altes Testament XI/3* (1982), s. 1510. Endast 2/5 av kap. 1-39 har författats av Jesaja, menar han.

6 *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979), s. 324

7 Se O. Eissfeldt, *The Old Testament* (1974), s. 312ff.

av dessa kapitel görs mycket olika.⁸ Av *kap. 28-35* anses allt inom kap. 32-35 vara oäkta (så Wildberger). 32:9-14 kan dock vara äkta, menar Eissfeldt. Inom kap. 28-31 anses det mesta vara författat av Jesaja. *Kap. 36-39* slutligen fränkänns Jesaja och anses enligt Wildberger ha kopp-lats samman med kap. 1-35 först efter 400 f. Kr. Sammanfattningsvis har sålunda materialet i Protojesaja (kap. 1-39) redigerats samman långt senare än Deuterocesaja (kap. 40-55) enligt dessa bibelkritiker.

Deuterocesaja (kap. 40-55) anses innehålla material som enligt de flesta bibelkritiker härstammar från Koresh tid, från ca 545-535 f. Kr. Därmed skulle denna del av Jesajaboken vara den äldsta. Men också dessa kapitel betraktas som en ganska löst redigerad samling av en rad olika poem utan inbördes sammanhang, 50 stycken enligt Eissfeldt, ännu fler enligt andra.⁹ Redan Duhm (1892) utsöndrade från kap. 40-55 avsnitten 42:1-4(7); 49:1-6; 50:4-9 och 52:13-53:12 och kallade dem ”Ebed Jahve-sångerna”. Författaren till dessa förlades till efterexilisk tid.

Tritocesaja (kap. 56-66) ses inte heller som en enhet utan som en samling av profetutsagor från skilda tider och miljöer efter 520 f. Kr. Fohrer talar om 14 självständiga avsnitt och daterar det yngsta, 66:5-24, så sent som till 200-talet f. Kr. Han kan dock tänka sig att 63:7-64:11 är från 550-talet f. Kr.¹⁰

Hur har Jesajaboken redigerats ihop?

Bibelkritiker räknar med en mycket lång redigeringsprocess som avslutades först många hundra år efter Jesajas tid. Hur redigeringen gått till, när, var och hur olika avsnitt tillfogats eller omtolkats, råder det ingen enighet om. Roy Melugin skriver: ”Det föreligger en ofattbar mängd fundamentalt olika tolkningar av Jesajaboken. Det finns faktiskt så många olika uppfattningar om Jesaja, att en person som är otränad i bibliska studier mycket väl kan undra om alla dessa är tolkningar av samma bok.”¹¹

Williamson argumenterar för att ett tidigt dokument av Jesaja blev föremål för redaktionell aktivitet under Josias regeringstid och ända

8 Se G. Fohrer, *Einleitung in das Alte Testament* (12 uppl. 1979), s. 403ff.

9 John Goldingay kallar den okände författaren till Jes. 40-66, ”him or her”, för ”the poet”, se *Isaiah* (New International Biblical Commentary, 2001), s. 222ff.

10 Se Fohrer, *Einleitung in das Alte Testament*, s. 422ff.

11 R. F. Melugin, *New Visions of Isaiah* (Journal for the Study of OT, 1996), s. 13.

fram till exilen. Resultatet av denna redigering utgavs sedan av en exilisk profet, kallad "Deuterokesaja", som omformade tidigare texter för att ge uttryck åt sina egna tankar.¹² Jesajas författarskap har därmed nästan helt försvunnit också när det gäller "Protojesaja". T.o.m. Duhm blir nu konservativ i jämförelse med Williamson när det gäller kap. 1-39.¹³

Childs uppfattar Jesaja som en enhet men inte som en enda författares verk. Han menar att Jesaja måste tolkas *både* som en enda bok *och* som en produkt av en lång redaktionell process som kan ha pågått i 400 år eller mer.¹⁴ Lessing kritiserar med rätta spekulationerna om en lång och komplicerad redigeringsprocess före profetbokens slutliga form. Hur bakvänt det har blivit när det gäller författarskapet till boken kommenterar han så här: "Redaction-driven scholars place the originating and organizing mind at the end of a long editing process, rather than at the beginning with the prophet's actual ministry."¹⁵

Bibelkritiska kriterier

Man kan fråga sig hur bibelkritikens kriterier är beskaffade när texten uppsplittas på ett otal fragment som avgränsas och dateras olika från forskare till forskare.¹⁶ Låt oss se på några dominerande kriterier:

Det idéhistoriska kriteriet är det vanligaste, dvs. att den syn man har på Israels idéhistoriska utveckling får bestämma från vilken epok en text härrör. Det är märkligt att detta kriterium tillåts spela en så stor roll när meningarna om Israels idéhistoriska utveckling är ytterst subjektiva och delade. Så länge en idé inte med säkerhet kan hänföras till en viss tid, är detta kriterium bräckligt och leder lätt till en argumentering i cirkel. När man påstår att ett visst avsnitt är oäkta därför att det inte innehåller typiskt jesajanska idéer, låter man ett begränsat antal texter avgöra vad som ska betraktas som jesajanska idéer. Men dessa har i sin tur separerats från Jesajaboken i övrigt på basis av att de anses innehålla jesajanska idéer!!

På ett godtyckligt sätt utgår man ofta ifrån att vissa tankar inte kan ha förelegat på Jesajas tid och vidare att Jesaja endast har framfört så-

12 H. G. M. Williamson, *The Book Called Isaiah: Deutero-Isaiah's Role in Composition and Redaction* (1994), s. 94, 240-241.

13 Detta konstaterar R. Reed Lessing i sin kommentar *Isaiah 40-55* (2011), s. 26.

14 B. S. Childs, *Isaiah* (2001), s. 3-4.

15 Lessing, s. 28.

16 Se t.ex. Erlandsson, *The Burden of Babylon* (1970), s. 43ff.

dana tankar som låg i tiden eller kan ha nått honom på ett naturligt sätt. Övernaturlig uppenbarelse, som Jesaja menar sig ha fått del av som HERRENS språkrör ("mun"), utesluts i regel på förhand. Några exempel: När Jesaja talar om en kommande välsignelse genom Messias, också för hedningar, fastslår Eissfeldt utan bevis: "Such an idea can hardly be earlier than the postexilic period."¹⁷ För att kunna försvara Jes. 9:1-6 (MT) som jesajanskt ger Albrecht Alt denna text en icke-messiansk tolkning, framhåller Fohrer.¹⁸ Enligt honom kan inte en eskatologisk-messiansk text härröra från Jesaja utan måste vara efterexilisk. Jes. 11:1-9 har också en efterexilisk prägel enligt Fohrer, för när det i vers 2 heter att "HERRENS Ande ska vila på honom" (Messias), är detta enligt Fohrer "en ung tanke".¹⁹ Andra tankar som t.ex. Eissfeldt fastslår som sena är tanken på "höjdens här uppe i höjden" (Jes. 24:21) och de dödas uppståndelse (Jes. 26:19). Man utgår vidare ofta ifrån att Jesaja inte kunde profetera *både* dom och frälsning, med andra ord både lag och evangelium. Därför betraktas frälsningsutsagorna utan bevis som senare tillägg, som bearbetningar av Jesajas domsförkunnelse av senare profeter.

Det historiska kriteriet kan ofta vara till stor hjälp. Jesaja är ju noga med att hänvisa till den historiska kontexten. Men problemet är här att forskare ofta alltför lättvindigt *läser in* en viss historisk situation i en text, även då texten inte ger någon klar hänsyftning på situationen ifråga. Så menar t.ex. Johannes Lindblom att kap. 23 återspeglar händelserna i norra Palestina år 332 f. Kr. och daterar följaktligen texten till den tiden.²⁰ Duhm daterar i sin epokgörande Jesajakommentar kap. 19:16-25 till 160-talet f. Kr., eftersom han menar att texten förutsätter händelser som utspelades under mackabeertiden. Att kap. 13:2-14:23 daterats till 550- eller 540-talet liksom kap. 21:1-10 är främst föranlett av att man menar att dessa texter förutsätter den nybabiloniska eran. Forskares olika dateringar av skilda avsnitt har sålunda ofta sin grund i att de förknippar texten med skilda historiska händelser.²¹

17 Eissfeldt, s. 320.

18 Fohrer, s. 406. Jfr tolkningen av 9:6 i Bibel 2000: "Profeten talar antingen om en tronarvinges födelse eller om en kungs tronbestigning."

19 Fohrer, *ibidem*.

20 J. Lindblom, "Der Ausspruch über Tyrus in Jes. 23", *Annual of the Swedish Theological Institute* 4 (1965), s. 58.

21 Se Fohrer, s. 404f angående de olika dateringarna av avsnitt inom kap. 24-27. Angående tolkningar av avsnitt i kap. 40-66 som utgår ifrån en annan historisk situation än den som Jesaja anger som den historiska bakgrunden, se kommentaren till kap. 41:1-20.

För att undvika ett subjektivt bruk av detta kriterium är det nödvändigt att först lämna skilda gissningar om textens historiska bakgrund därhän och hålla sig till det som helt tydligt framgår av texten. Först sedan texten själv grundligt fått komma till tals är tiden inne för att sätta fakta i relation till möjliga historiska situationer. När skilda teorier om en texts historiska bakgrund blir så primära i förhållande till texten själv att texten ändras för att stämma med teorin, glömmes man i regel bort att man inte längre uttalar sig om den föreliggande texten utan i stället om en rekonstruktion som bara föreligger i forskarens eget huvud.

När man hävdar att profetiorna om Koresh i 41:25-29; 44:28-45:13; 46:11-13 och 48:14-21 måste härröra från Koresh tid på 540-talet, utgår man ifrån att en profet endast kan förutsäga sådant som en människa på vanligt inomvärldsligt vis kan ana sig till. Profeten måste därför ha hört om Koresh framgångar, resonerar man, hans intagande av den mediska huvudstaden Ekbatana 553 f. Kr. och hans erövring av den lydiska huvudstaden Sardes 546 f. Kr. Annars skulle han inte kunna profetera om Koresh seger också över kaldeerna, menar man. Men därmed förstör man poängen i profetens förkunnelse, nämligen att HERREN är unik och kan förutsäga sådant som ingen människa eller avgud kan förutsäga (Jes. 42:8-9). År 701 f. Kr. kan folket konstatera, menar Jesaja, att hans tidigare profetior om den stora hemsökelsen genom Assur och Jerusalems mirakulösa räddning, som nu återfinns i bokens första del, verkligen har slagit in. Därför bör de tro att också profetiorna om frälsningen från Babel genom Koresh och frälsningen från synden genom HERRENS sanne Tjänare också kommer att slå in. Att omöjligförklara verkliga profetior om Koresh och om Messias kan inte göras på grundval av vetenskapliga data utan endast på grundval av en rationalistisk filosofi.

Det är vidare ett missförstånd att det inte förelåg en svår plundring av Juda och en omfattande deportation av befolkningen förrän i och med Nebukadnessar och kaldeernas världsvälde på 500-talet. Kap. 40ff tar förvisso sin utgångspunkt i en redan skedd plundring och exilering, men detta hade skett 701 f. Kr. och kap. 36-39 ger den historiska bakgrunden till kap. 40ff. (se också 1:7-9 i Jesajas förord till sin bok). Bibelkritiker har alltför snabbt tolkat kap. 40ff i ljuset av den nybabyloniska tidens slutskede på 540-talet f. Kr. och återkomstens tid därefter. Texter som kap. 13-14, 21, 23, 24-27 och 40-48 låter sig väl förstås mot bakgrund av händelserna på Jesajas egen tid. Angående den förödande och vanliga feltolkningen av kap. 41:1-20, se kommentaren till detta avsnitt.

Det språkliga kriteriet bör kunna leda till säkrare resultat, men likväl kommer forskare till helt motsatta resultat även när de använder detta kriterium. Ofta görs ett subjektivt urval av ord för att bevisa att en text är sen respektive tidig. Angående språkbruket i Jesajaboken, se nedan under rubriken *Karaktäristiska kännetecken för Jesaja*.

Jesajatexternas historiska kontext och sammanhang

Vad är den historiska bakgrunden till de många profetutsagorna i Jesajaboken? Vad syftar profeten på, samtida händelser eller framtida, och i så fall vilken del av framtiden? Hur hänger de olika utsagorna ihop? Vad är budskapet? Detta är frågor jag ska försöka besvara i denna kommentar. Jag skriver medvetet Jesajas bok, för det är så som hela denna profetbok på 66 kapitel presenterar sig själv.

Frågorna är många om bakgrund, sammanhang, den röda tråden och rätt förståelse av det profetiska budskapet. Även vana bibelläsare kan undra över vad profeten verkligen menar när han ofta tvärt växlar mellan dom och frälsning, mörk framtid och ljus framtid, välsignelse och förbannelse. I denna kommentar ska jag koncentrera mig på den röda tråden och hur utsagorna hänger ihop. Verser och avsnitt som ofta missförstås eller på orätta grunder fränkänts Jesaja genom att de tolkats utifrån en helt annan kontext än Jesajas egen kommer jag att ägna extra uppmärksamhet. Det betyder att kap. 40-66 behandlas utförligare än kap. 1-39.

En huvudregel vid all texttolkning är att sätta sig in i författarens situation och tid. Det gör exegeter när man tolkar och översätter t.ex. Amos eller Hosea eller Jeremia. Man bortser inte från den tid där profeten ifråga verkade. Men det gör man dessvärre i stor utsträckning när det gäller Jesaja 40-66. Man bortser ofta ifrån vem han är enligt egna uppgifter och vilken situation han befinner sig i när han förkunnar vad han sett och hört från HERREN. Man tolkar honom som om han vore en helt annan och senare profet och att han därmed anknyter till och säger något annat än vad texten faktiskt handlar om.

Christopher Seitz påpekar: "The prophets do not deal in timeless truths or universal abstractions, but speak of kings and nations and historical events under God's providential superintending."²² Den historiska kontexten är av avgörande betydelse för tolkningen, också när profeten redogör för syner som handlar om framtiden. Det har betydelse att ge akt

22 C. R. Seitz, *Prophecy and Hermeneutics* (2007), s. 101.

på var han står med sina fötter, till vilka han talar samt vad han och åhörarna har upplevt mm. Så är det än i dag när en bok ska översättas och en föreläsare tolkas till åhörarnas språk. Översättningen och tolkningen underlättas om man är väl förtrogen med författaren, kanske umgått med honom en längre tid och lärt känna hans språkbruk och tankegångar.

Jesajabokens egen komposition

I centrum av Jesajabokens 66 kapitel och som en övergång mellan dess huvuddelar återfinns kapitel 36-39 som handlar om Sanheribs belägring av Jerusalem, folkets totala hjälplöshet och Jerusalems mirakulösa räddning genom HERRENS övernaturliga ingripande. Efter Jesajas förord till sin bok (kapitel 1) innehåller *den första huvuddelen, kapitel 2-35*, händelser i Israels historia och Jesajas förkunnelse före de händelser år 701 f. Kr. som kapitel 36-39 berättar om. Denna huvuddel är uppdelad på fem sektioner: kap. 2-12, 13-23, 24-27, 28-33 och 34-35. Kap. 24-27 intar sålunda en viktig mittposition i kap. 2-35.

Den andra huvuddelen, kapitel 40-66, innehåller profetens undervisning år 701 f. Kr. och tiden närmast därefter. Den tar sin utgångspunkt i den plundring och nöd som drabbat folket och den förutsagda och mirakulösa frälsning som ägde rum detta år. De nya förutsägelser som profeten fr.o.m. detta år framför om Koresh befrielsegärning (41:25ff; 44:28ff) och Messias ställföreträdande gottgörelse (kapitel 53) ska lika visst gå i uppfyllelse som de tidigare förutsägelseerna: den utlovade domen över Assur och Jerusalems mirakulösa räddning sågs uppfyllda år 701 f. Kr. Räddningen undan Sanherib och befrielsen från den babyloniska fångenskapen genom Koresh (som också bara kan ske genom Guds ingripande) är viktiga skuggbilder av det kommande frälsningsverket genom Messias.

Hela kompositionen kapitel 40-66 stryker under att människornas räddning ytterst handlar om något annat än en politisk och inomvärldslig befrielse. Människans synd är så svår och så genomgripande att bara HERREN kan åstadkomma denna frälsning. Hur? Genom att övervinna syndens följd: döden. Ingen syndare kan genomföra frälsningsverket utan endast HERREN själv som gudamänniskan Immanuel, Messias (7:14), Davids son (9:6f), Telningen från Ishais avhuggna stam (11:1ff). Han träder ställföreträdande in i alla syndares ställe (kap. 53), uppfyller hundra procentigt lagens krav på syndfrihet och tar på sig alla människors syndaskuld.

På ett alldeles fantastiskt sätt är kapitel 40-66 så strukturerat att kapitel 53 står i den exakta mitten för denna andra huvuddel och 53:5 exakt i mitten av denna mitt: *"Han var genomborrad för våra överträdelsers skull, slagen för våra missgärningars skull. Straffet var lagt på honom för att vi skulle få frid, och genom hans sår blev vi helade."*²³ Innebörden av Jesajas namn besannas: "HERREN är frälsningen", *Jeshajáhu!*

Författarfrågans betydelse för tolkningen

Bibelkritikens uppsplattning av Jesajaboken på ett otal olika författare från skilda tider påverkar i hög grad förståelsen av bokens innehåll. Texten tolkas inte i sitt föreliggande sammanhang eftersom detta anses vara sekundärt, en sen redaktionell företeelse. Man försöker *gå bakom den nuvarande texten och rekonstruera de olika avsnitten* så som man tror de har sett ut från början, innan de bearbetades och infogades i sin nuvarande kontext. Eftersom det inte finns några objektiva kriterier för olika rekonstruktioner, går uppfattningarna med nödvändighet isär såväl när det gäller dessa rekonstruktioner som textens tolkning. "Critical exegesis now rests upon a very hypothetical and tentative basis of historical reconstructions", medger Childs.²⁴ Han talar t.o.m. om en "breakdown in exegetical method" och pläderar för att man återigen börjar ta texten i sitt föreliggande sammanhang på allvar. Man måste studera texten "within the context", framhåller han med rätta.²⁵

Lösgör man Jesajabokens texter från den föreliggande kontexten i enlighet med bibelkritikens uppsplattningar av materialet, styrs utläggningen av hypotetiska rekonstruktioner. Därmed missar man i regel texternas innebörd och funktion i den föreliggande Jesajaboken. Detta har Childs insett och kritiserar den moderna bibelkritiken för att inte ta den föreliggande kanoniska texten på allvar. "Chapters 40ff are now understood as a prophetic work of promise offered to Israel by the eighth-century prophet, Isaiah of Jerusalem. It is a basic misunderstanding simply to disregard the present context as a historical fiction."²⁶

Som genomgången av Jesajaboken kommer att visa är inte bara kom-

23 Angående Jesajabokens komposition, se också S. Erlandsson, *Guds Ord och bibelkritiken* (2004), s. 51-68. På sidan 65 i denna bok finns en grafisk framställning av andra huvuddelens mästerliga struktur.

24 Childs, *Introduction* (1979), s. 324.

25 Childs, s. 338.

26 Childs, *ibidem*.

positionen enhetlig. Också förkunnelsen är en samstämmig enhet. De olika kapitlen har klara beröringspunkter med varandra. Ett ställe i bokens senare del kan kasta ljus över ett ställe tidigare i boken och vice versa. Det visar sig också att den bibliska kanon i övrigt, hela Bibeln, kan belysa och anknyta till vad som står i Jesajaboken. Kommentaren kommer att innehålla flera exempel på en sådan interaktion. Att t.ex. Duhm, Fohrer, Eissfeldt, Wildberger, Goldingay eller Williamson skulle tolka och förstå Jesaja bättre än Jesus och hans apostlar, som är väl förtrogna med det bibliska vittnesbördet, faller på sin egen orimlighet. I denna kommentar får därför även citat från Nya testamentet vara med och belysa vad Jesaja vill säga.

Karaktäristiska kännetecken för Jesaja

Språket

Jesaja brukar mer än någon annan profet ett mycket rikt och mångskiftande språk med målande bilder, glänsande antiteser, klangrika ordkombinationer, frågor och utrop, hyperboler och liknelser. Alla språkets konstmedel står till hans förfogande. Språket är nästan genomgående rytmiskt klingande, än jublande i glada hymner och trösteord, än klagande i smärtfyllda toner och gripande domsskildringar. Boken är full av djärva kontraster både när det gäller språket och innehållet.

Utmärkande för Jesaja är att han växlar mellan dom och frälsning, lag och evangelium, död och liv. Nakna och torra ord om ödeläggelse och död kontrasteras mot klangfulla och målande bilder om prunkande grönska där det finns vattenrika källor. Han växlar också mellan det avfälliga Israel och den troende resten, mellan Israel som en blind och döv tjänare och Messias som den sanne tjänaren, mellan Jerusalem som en hora och HERRENS stad som en överjordisk skapelse i himmelsk glans och härlighet etc.

Jesaja har kallats för kungen bland profeterna, inte bara med tanke på bokrullens förkunnelse utan också med tanke på dess fantastiska språk. Hans ordförråd är synnerligen stort. Inte mindre än 2 186 olika ord förekommer i Jesajarullen.

När det gäller språket i Jesajaboken visar en undersökning som inte bara ger akt på enskilda ord utan också hur orden kombineras i uttryck och fraser, att ingen del av Jesajaboken kan fränkännas Jesaja på språkli-

ga grunder. Liknande tankegångar, fraseologi och talesätt går igen i hela boken. En hel rad uttryck inom bokens olika delar är dessutom typiska för Jesaja och bara för honom.²⁷ Att vissa ord bara förekommer i domsutsagor och vissa bara i frälsningsutsagor har med innehållet att göra, inte med att det är olika författare. När det gäller variationer i stilen har G. W. Anderson med rätta framhållit, att "the critics might expect in the prophet an artificial standard of consistency, not allowing for the possibility that he might have had different things to say in different conditions, or changed his emphasis according to the need of the day."²⁸

Profetens bilder och liknelser

Jesaja använder ofta bilder från naturen för att åskådliggöra andliga realiteter. Konsekvenserna av folkets upproriskhet mot Gud skildras målande med torka, ödemark, törne och tistel, ett land som blir nertrampat, plundrat, ödelagt, ockuperat av fiender etc. Frälsning från synd och ondskas skildras bl.a. med hjälp av följande antiteser: vattenbäckar i en ödemark, skugga av en väldig klippa i ett törstigt land, strömmar som rinner upp på höjderna och källor i dalarna, cedrar och akacieträd i ökenen med myrten och olivträd, schakaler och strutsar som ärar HERREN. Extrema väderförhållanden används för de svårigheter som de troende kan drabbas av, t.ex. "regnstorm och ökenhetta".

Den frid med Gud som de troende äger genom Messias frälsningsgärning mitt under yttre nöd skildras som en värld utan krig och ondskas: "Ingen ska göra något ont eller förstöra något på hela mitt heliga berg." Svärd blir plogbillar, spjut vingårdsknivar, vargar bor tillsammans med lamm, lejon äter halm som oxar. För att skildra hur enastående Messias är, det ljus som lyser genom hans befrielse från synd, mörker och död, räcker inte en jämförelse med månens och solens nuvarande ljus: "Månens ljus ska vara som solens och solens ljus ska vara sju gånger starkare, som ett sjufaldigt dagsljus." "HERREN ska vara ditt eviga ljus." För att skildra det sanna Jerusalem till skillnad från jordiska städer och boningar finns inga paralleller i den här världen. Det sanna Sion har "grundvalar av safirer", "tinnar av rubiner" och en "ringmur av ädla stenar". "Du ska kalla dina murar frälsning och dina portar lovsång."

27 Se R. Margalioth, *The Indivisible Isaiah* (1964) för en utförlig presentation av Jesajas språkbruk. Se också Erlandsson, *The Burden of Babylon* (1970), s. 128ff.

28 G. W. Anderson, *A Critical Introduction to the Old Testament* (1959), s. 99.

Messiasprofetiorna

I hela sin bok återkommer Jesaja till en befrielse, återlösning och frälsning som är mycket större än befrielser från världsliga rikens förtryck, plundring och deportationer. De befrielser som Israel fått uppleva under sin historia genom HERRENS oförtjänta ingripanden förebådar och pekar fram emot en ännu större räddning genom Messias. Jesaja nämner särskilt den underbara räddningen från träldomen i Egypten och Jerusalems räddning från att intas och ödeläggas av Sanherib, två händelser med ca 700 års mellanrum, ca 1400 respektive 700 år före den sanne Befriarens ankomst. Likaså är Jesajas nya förutsägelser om en befrielse från Babel genom Koresh en skuggbild som pekar fram emot den stora befrielsen från Guds huvudfiender synden, döden och djävulen, det som Babel är en symbol för (jfr Upp. 17-18).

Den sanne befriaren presenteras redan i 4:2 som "HERRENS Telning". Han som ska bli till härlighet och ära för "den räddade skaran av Israel" kommer i yttre ringhet. Ändå är han "Mäktig Gud" och kung över ett davidiskt rike med evig frid (9:6f). Som jungfruns son är han "Gud hos oss och med oss" (Immanuel) (7:14). Han kommer från Ishais avhuggna stam som ett enkelt rotskott men har likväl HERRENS Ande i fullt mått (11:1f). Som "ett rotskott ur torr jord" blir han föraktad och övergiven fastän han är den trefalt helige. Genom sitt lidande och sin död träder han in i alla syndares ställe, besegrar döden för deras räkning och erbjuder alla syndare evigt liv och evig rättfärdighet (kap. 53). Hans fullbordade frälsningsgärning och upphöjelse innebär ljus och liv för alla som lever i syndens mörker och dödsskugga, inte bara för "Jakobs stammar" utan också för alla hednafolk (kap. 42 och 49). Han är inte som Israel en blind tjänare (42:19) utan den fullkomliga tjänaren och den sanna trösten för alla sörjande. Han predikar "frihet för de fångna och befrielse för de bundna", "ett nådens år från HERREN och en hämningsdag från vår Gud" (61:1ff). Han är själv Vägen till gemenskap med Israels Helige, "den heliga Vägen" som gör att alla orena som tror på honom räknas som rena: "Ingen oren ska färdas på den, men den är till för dem" (35:8).

Skillnaden mellan HERREN och människorna och deras avgudar

Jesaja betonar om och om igen den stora skillnaden mellan den ende sanne Guden, HERREN Sebaot, skaparen av himmel och jord, och människorna och deras avgudar. "Lyft upp era ögon mot höjden och se:

Vem har skapat allt detta?” ”Folken är som en droppe i en spann, som ett dammkorn i en vågskål”. De är oförståndiga och andligt blinda när de ber människogjorda avgudar om hjälp. Avgudar kan inte se, inte tala, inte ens stå utan stöd. ”Förlita er inte på människor som bara har en vindpust i sin näsa!” ”De som tillverkar avgudar är alla idel tomhet, deras kära gudar kan inte hjälpa.” Ändå ifrågasätter man den ende levande Guden. ”Ve den som tvistar med sin Skapare, du en lerskärva bland jordens lerskärvor!”

Såväl skapelsen som HERRENS förmåga att styra och förutsäga historien bevisar att han är den levande Guden. Hans frälsningsgärningar under historiens gång har bevittnats av många. Det gäller inte minst räddningen ut ur Egypten. Den bevisar att han är den levande och allsmäktige Guden som håller vad han lovar. När hans förutsagda domar och frälsningsingripanden nu på nytt visar sig sanna inför många vittnen, t.ex. hemsökelsen genom assyrierna och den mänskligt sett omöjliga räddningen av Jerusalem år 701 f. Kr., är detta bevis för att HERREN är historiens herre för vilken ingenting är omöjligt. Förutsagd dom och frälsning gick bevisligen i fullbordan år 701 (se bevisningen vid rättegången i kap. 41). Nya förutsägelser om Koresh och om Messias ska lika visst gå i uppfyllelse (se 41:23-42:9).

HERRENS förutsäggande förmåga som historiens Herre är en central del av Jesajabokens förkunnelse och ett avgörande bevis för att HERREN är att lita på som den ende sanne och levande Guden (jfr bevisens betydelse i 1 Kung. 18:20-40). Men enligt bibelkritikerna är dessa bevis inget annat än bedrägeri. Enligt dem har inte HERREN genom Jesaja långt i förväg förutsagt befrielsen genom Koresh och befrielsen genom Messias. De många profetiorna om Messias tolkar en rad bibelkritiker som ursprungligen syftande på någon eller några inom profetens naturliga horisont.²⁹

För Jesaja spelar förutsägelseerna genom Mose i Femte Mosebok en stor roll. Han påtalar gång på gång hur Mose har förutsagt den upproriskhet mot HERREN som Jesaja konfronteras med. ”Jag vet att du är upprorisk och hårdnackad. Se, ännu medan jag lever bland er har ni

29 Enligt Bibel 2000 är de messianska förutsägelseerna i Jes. 42:1ff, 49:1ff, 50:4ff och 52:13-53:12 inga profetior om den kommande Frälsaren. I noten till 52:13ff heter det: ”Tjänaren, som här beskrivs som lidande, död och upprättad, kan liksom annars i Jes 40-55 avse Israel eller en grupp inom folket; se noter till 42:1; 49:1ff; 50:4. Enligt en annan tolkning är tjänaren en person, t.ex. profeten själv eller en kung.”

varit upproriska mot HERREN. Hur mycket mer ska ni inte då bli det efter min död!” (5 Mos. 31:27). ”Av er ska det bli kvar ett fåtal, ni som tidigare var talrika som stjärnorna på himlen. Detta därför att du inte lyssnade till HERRENS din Guds röst... Ni ska ryckas bort ur det land som ni är på väg till för att ta i besittning” (5 Mos. 28:62-62).

SE

NY BOK FRÅN BIBLICUMS FÖRLAG!

SETH ERLANDSSON

Frågor och svar om Bibeln

Pris 150 kr.

Kan beställas från

BIBLICUMS FÖRLAG

Släntvägen 10, 331 35 Värnamo

E-mail: biblicum@bredband.net

Romarbrevet – del VII

av Egil Edvardsen

Kapitel 5

Rättfärdiggörelsens rika frukter – vers 1-11

Med det grekiska ordet *oun* - översatt i Folkbibeln 98 med ”Då vi *alltså*” och i Nya Folkbibeln med ”När vi *nu*” – vill Paulus få oss att lägga märke till ett viktigt sammanhang. Här är det fråga om sammanhanget mellan den rättfärdighet vi har mottagit av Gud (rättfärdiggörelsen) och den verkan eller följd denna rättfärdiggörelse får i den troendes liv.

Upprepade gånger har Paulus talat om att rättfärdiggörelsen gäller *alla* människor. Därför talar vi om en *allmän* rättfärdiggörelse. Men denna allmänna eller generella sida av rättfärdiggörelsen är bara *en* sida av den. För den allmänna, objektiva rättfärdiggörelsen är inte menad att bara finnas där utan att vi människor förhåller oss till den. Det är här den *subjektiva* eller *personliga* rättfärdiggörelsen kommer in. Den består i att varje människa genom tron tillägnar sig alla de välsignelser som är ett objektivt faktum i och med Kristi återlösningsverk. Den som förkastar Kristus och hans frälsning har ingen nytta eller välsignelse av den.

Det är de som genom tron tar emot rättfärdiggörelsen som Paulus talar om här. Och det är stora ting han har att säga om dem. Tron på Kristus leder här och nu till rika välsignelser i livet. Följande välsignelser talar Paulus om i vers 1-5:

1. *Frid med Gud* (vers 1)
2. *Tillträde till nåden* (vers 2)
3. *Hopp om Guds härlighet* (vers 2)
4. *Tålmod och fasthet i våra lidanden* (vers 3-4)
5. *Guds kärlek i våra hjärtan* (vers 5)

Den första välsignelsen Paulus nämner är *frid*. ”När vi nu har förklarats rättfärdiga av tro, har vi frid med Gud genom vår Herre Jesus Kristus” (vers 1). I Bibeln talas det om två slags frid: för det första ”frid med Gud” och

för det andra ”Guds frid”. Att ha frid med Gud betyder att ha ett rätt förhållande till Gud, ett förhållande där allt är i ordning mellan Gud och oss. Att ha Guds frid betyder att äga hjärtats eller samvetets frid.

Det är ett nära samband mellan ”frid med Gud” och ”Guds frid”. Friden med Gud är *orsaken* och Guds frid är *verkan*. Där det är frid med Gud blir det också frid i samvetet och hjärtat. Men även om det är ett nära samband mellan dessa två slags frid, får de inte blandas samman. Det är mycket viktigt att skilja mellan dem. Orsak och verkan är aldrig ett och detsamma.

När Paulus talar om ”frid med Gud” talar han om det fridsförhållande som Gud har upprättat med oss i Kristus. Gud är inte längre vår motståndare. Vi är inte längre under hans vrede utan vi har blivit försonade (vers 10-11). Friden med Gud grundar sig inte på våra känslor eller stämningar och upplevelser i vårt hjärta. Den grundar sig på det fridsförbund som han har upprättat med oss i Kristus (Ef. 2:14-17; Jes. 54:10).

Friden med Gud är något vi *har*, här och nu. Det är inte något vi kanske kan få om vi uppfyller vissa villkor. Genom tron har vi frid ”genom vår Herre Jesus Kristus”, säger Paulus.

När vi står i detta fridsförhållande till Gud beror det på att vi *står i nåden* hos Gud: ”Genom honom har vi också tillträdde till den nåd som vi nu står i” (vers 2). För Kristi skull har vi flyttats från vredestillståndet (1:18-3:20; Joh. 3:36) och in i *nådens tillstånd*. Vi står inte längre under Guds vrede utan under Guds nåd. Och när vi är under Guds nåd har vi fri tillgång till nådens tron hos Gud (Ef. 2:18; 3:12; Hebr. 4:16).

Den tredje välsignelsen vi har av vår rättfärdiggörelse är att vi har fått *hopp om Guds härlighet*: ”Vi gläder oss i hoppet om Guds härlighet” (vers 2). Om vi skulle ha byggt på vår egen rättfärdighet skulle vi aldrig kunna vara säkra på att få frälsning och evigt liv hos Gud. Men för Kristi skull är himlen nu öppnad för oss och vi har ett fast och säkert hopp om härlighet hos Gud (1 Petr. 1:3-5).

Vers 2 kan också översättas: ”Vi berömmar oss av hoppet om Guds härlighet.” Vi har ingenting att berömma oss av i oss själva. Men vi kan berömma oss av löftet om den härlighet som Gud ger oss. Detta löfte är inte något osäkert. Det är lika säkert som att vi tror på Jesus.

Hoppet om härlighet hjälper en kristen att bära prövningar och lidanden i detta livet. Det ger *tålmod i lidandet*. Paulus skriver vidare: ”Men inte bara det, vi gläder oss också mitt i våra lidanden, för vi vet att lidandet ger tålmod, tålmodet fasthet och fastheten hopp” (vers 3-4). Li-

dande hör med till att vara en kristen (Joh. 16:33; Apg. 14:22). Med lidande och trångmål menas allt det som gör vägen trång och svår att komma fram på. Trångmål är inget gott i sig självt men Gud låter det tjäna det goda (Rom. 8:28). Svårigheterna är till nytta. De har en god verkan. De verkar uthållighet, fasthet och hopp.

"Och hoppet sviker oss inte", skriver Paulus (vers 5). Det kan vi inte säga om allt vi hoppas på i livet. Ofta blir vi besvikna när det vi hoppats på här i livet inte sker. Men när det gäller detta hopp blir vi inte besvikna. Orsaken är att *"Guds kärlek är utgjuten i våra hjärtan genom den helige Ande som han har gett oss"*. Den grekiska verbformen för uttrycket "är utgjuten" visar att det handlar om något som pågår hela tiden. Gud har utgjutit sin kärlek i våra hjärtan och han fortsätter att göra det hela tiden.

Några förstår den här versen så att det är Anden som har satt oss i stånd att älska Gud. Men här handlar det inte om vår kärlek till Gud utan om hans kärlek till oss. Vår kärlek till Gud, som ofta är svag och skiftande, kan ju inte ge oss något fast hopp. Men Guds kärlek till oss är stark och oföränderlig. Den tar inte slut. "Den är var morgon ny" (Klag. 3:23).

När vi kommer till tro får vi den helige Ande i våra hjärtan. Han är "barnaskapets Ande" som styrker oss i vissheten om att Gud älskar oss (se Rom. 8:15-16). Hur vi ser det framgår av verserna 5:6-11. Anden brukar evangeliet om Guds kärlek till oss i Kristus och hans försoningsdöd på korset.

I Rom. 5:6-8 skildrar Paulus storheten i Guds kärlek. Han förklarar närmare varför vi kan ha frid med Gud (vers 1), hopp om Guds härlighet (vers 2) och tålamod i lidandet (vers 3-4). Han säger: *"För när tiden var inne, medan vi ännu var maktlösa, dog Kristus i de ogudaktigas ställe"* (vers 6). På grekiska står det i versens början ett "för" som är väldigt viktigt att få med i översättningen. Paulus skriver nämligen detta för att understryka vilken fast grund vi har för vår frälsningsvisshet och uthållighet.

Då Kristus dog, dog han därför att Gud hade planlagt det. Tidpunkten var bestämd av Gud, inte av någon människa. Det var inte Pontius Pilatus eller översteprästen Kaifas som bestämde när han skulle dö. Kristi död var inte något som råkade hända, lika litet som hans födelse var det (Gal. 4:4). Det var något som Gud i sin stora kärlek till människorna hade planlagt av evighet (2 Tim. 1:9-10).

Paulus säger vidare att Kristus dog ”medan vi ännu var maktlösa”. Detta betyder att Kristus inte dog för oss sedan *vi* först hade gjort något för att bli frälsta. Kristus dog då vi ännu var helt utan förmåga att göra något för vår egen frälsning. Att Paulus här talar om den maktlöshet vi har på grund av vårt syndiga tillstånd framgår klart av vers 8 där han ersätter ”maktlösa” med ”syndare”: *”Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare.”* Därmed har Paulus slagit fast att Guds kärlek inte beror på vår kraft eller värdighet.

Paulus understryker detta ytterligare när han säger att Kristus dog för ”ogudaktiga”. Vi var inte bara maktlösa på det sättet att vi nog hade lust att göra Guds vilja men inte lyckades med det. Vi var totalt ogudaktiga. Ett annat ord för ”ogudaktiga” är ”gudsförnekare”. Vi ville inte ha något med Gud att göra (jfr Rom. 3:11 och 18). Vi vände oss mot honom. Andligt talat var vi som döda (Ef. 2:1; Kol. 2:13).

Fast vi var odugliga och ovilliga att göra Guds vilja, fast vi var ogudaktiga, dog Kristus för oss. För att visa hur stor Guds kärlek är ställer Paulus i vers 7 frågan om det finns någon människa som är villig att dö frivilligt för en rättfärdig människa som orättvist dömts till döden. Svaret är att det vill *”knappast någon”* göra, *”jo, kanske vågar någon dö för den som är god”*. Faktum är att det finns exempel i romarnas historia på människor som var villiga att ge sitt liv i stället för ”goda” människor, dvs. för sådana människor som var speciellt nyttiga för samhället.

Man skulle alltså möjligen kunna tänka sig att någon var villig att ge sitt liv för goda människor. Men för människor som verkligen förtjänade att straffas med döden ville nog ingen enda människa vara villig att dö. Därför är Kristi kärlek helt unik. Han går i döden ”i de ogudaktigas ställe”. Han *”dog för oss medan vi ännu var syndare”* (vers 8). Han som själv var oskyldig dog för de skyldiga.

Paulus skriver att Gud *”bevisar sin kärlek till oss”*. Han uppenbarar den så klart och tydligt att alla kan se den. Det bästa beviset på Guds kärlek är Kristi död (Joh. 3:16; 1 Joh. 3:16).

Att Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare är till stor tröst för oss. Luther skriver i en passionspredikan:

”Mitt i vår förtvivlan över synden, den gudomliga vreden och straffet på grund av synden, kommer dessa ord att Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare. De ger oss ögonblickligen trösten att det var *för syndare* som Kristus dog, inte för något annat slags människor och av någon annan orsak! Så om du faller på nytt i synd, får dåligt samvete

och upplever som om du åter igen har uppväckt Guds vrede mot dig – ja, även om du inte har fallit i uppenbara synder och fått dåligt samvete – så ska du likväl hålla det klart för dig att Kristus dog för dig, han dog för en syndare. Behåll alltid den trösten att han ser dig som syndare – även om du ju alltid ska leva med honom i tro och kärlek så att du blir helgad och kan behålla ett gott samvete.”

Om vi är vissa om att Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare och Guds fiender, kan vi vara lika vissa om att han inte ska förkasta oss på den yttersta dagen. Paulus skriver i vers 9-10: *”När vi nu har förklarats rättfärdiga genom hans blod, hur mycket mer ska vi då inte genom honom bli frälsta från vredesdomen? För om vi som Guds fiender blev försonade med honom genom hans Sons död, hur mycket mer ska vi då inte som försonade bli frälsta genom hans liv?”*

Det första vi ska lägga märke till i dessa två verser är hur Paulus säger samma sak med två olika uttryck:

Vers 9: Vi har förklarats rättfärdiga genom Kristi blod.

Vers 10: Vi har blivit försonade med Gud genom hans Sons död.

Här är orden ”förklarats rättfärdiga” och ”blivit försonade med Gud” parallella uttryck, liksom orden ”genom Kristi blod” och ”genom hans Sons död”. Det som skedde då Kristus dog och offrade sitt blod på korset var att vi blev förklarade rättfärdiga och försonade med Gud. Vi blev både rättfärdiggjorda och försonade med Gud då Kristus dog. I vers 1 läste vi: ”När vi nu har förklarats rättfärdiga *av tro* ...” Men här säger Paulus: ”När vi nu har förklarats rättfärdiga *genom hans blod* ...” Här förkunnar Paulus på nytt den objektiva rättfärdiggörelsen. Den objektiva grunden för vår rättfärdiggörelse är Kristi blod och Kristi död. I vers 1 förkunnade han den subjektiva rättfärdiggörelsen.

I vers 10 finner vi samma motsatsförhållande som i vers 6 och 8: *”För om vi som Guds fiender blev försonade med honom ...”* Paulus understryker gång på gång hur hela vår frälsning, försoning och rättfärdiggörelse skedde oberoende av oss, ja, trots oss. Vi var ”maktlösa” och ”ogudaktiga” (vers 6); vi var ”syndare” (vers 8); vi var ”Guds fiender” (vers 10). Likväl dog Kristus för oss och försonade oss med Gud. Och bakom hela vår frälsning står Guds kärlek (vers 8).

Kristi död leder till att vi blir ”frälsta från vredesdomen” (vers 9), dvs. den vrede som drabbar oss på grund av synden mot Guds bud, och Kristi liv leder till att vi blir frälsta till evigt liv (vers 10).

Så försäkrar Guds kärlek oss om att det som vi hoppas på ska gå i uppfyllelse. Därför: ”Vi gläder oss i Gud genom vår Herre Jesus Kristus, genom vilken vi nu har tagit emot försoningen” (vers 11). Vi gläder oss inte bara mitt i våra lidanden (vers 2-3). Framför allt gläder vi oss i Gud som för Jesu skull är vår Gud. Han är vår Far och vi är hans kära barn för Jesu skull. Luther säger: ”Vi berömmar oss av Gud, dvs. att han är vår och vi är hans, att vi har allting i all evighet i gemenskapen med honom.”

Parallellen Adam-Kristus – vers 12-21

Åter igen börjar Paulus med ett ”därför” i vers 12. Det betyder att det han nu skriver står i nära sammanhang med det föregående. I vers 1-11 talade han om rättfärdiggörelsens rika följder. Han visade hur Jesus frälsningsgärning har mer än återupprättat allt det som synden hade fört med sig. Nu fortsätter han med att visa hur detta har en klar parallell i det som hände med Adam.

Det grundläggande i parallellen mellan Adam och Kristus är att både från Adam och från Kristus går det en verkan från en enda människa till ”de många”. Det som gäller om en enda människa gäller alla människor. På det sättet blir Adam och Kristus helt centrala individer i mänskligheten. Likheten mellan dem består i att båda är ställföreträdare för alla människor, även om verkan från dem är rakt motsatt, som vers 15-17 visar. Det finns med andra ord en olikhet i likheten.

För att kunna följa Paulus tankegång i vers 12-21 är det nyttigt att se hur detta avsnitt är uppbyggt. Huvudtemat är en jämförelse mellan Adam och Kristus. Paulus brukar orden ”liksom – så” för att visa detta (t.ex. vers 18-19). I detta avsnitt är det viktigt att lägga märke till följande: Paulus inleder sin jämförelse i vers 12 med orden ”Därför *liksom*” (i Svenska Folkbibeln ”Därför är det så”). Detta ”liksom” följs inte upp förrän i vers 18. Först när vi kommer till vers 18 blir det klart vad Paulus har i tankarna redan i vers 12: Liksom Adams olydnad ledde till synd och död för alla människor, så leder Kristi lydnad till rättfärdighet och liv för alla människor.

Mellan vers 12 och 18 finns det två inskott. Det första, vers 13-14, talar om likheten och parallellen mellan det som Adam och Kristus gjorde. Det andra, vers 15-17, talar om den stora kontrasten mellan det som de två gjorde och visar att Guds gåva av nåd med råge överskuggar den skada som Adams fall innebar för hela mänskligheten.

Vi har alltså följande uppbyggnad av 5:12-21:

- Vers 12: Jämförelsen Adam-Kristus inleds.
- Vers 13-14: Likheten mellan Adam och Kristus (första inskottet).
- Vers 15-17: Olikheten mellan Adam och Kristus (andra inskottet).
- Vers 18-19: Jämförelsen Adam-Kristus fullföljs.
- Vers 20-21: Jämförelse mellan synden och nåden.

Paulus inleder med att framhålla att synden kom in i världen genom en enda människa, och genom att synden kom in i världen kom också döden till alla människor: *”Därför är det så: Genom en enda människa kom synden in i världen, och genom synden döden. På så sätt kom döden till alla människor, eftersom alla hade syndat”* (vers 12).

Bibeln talar om tre slags död: 1) *Den lekamliga döden* (Joh. 18:32; Fil. 1:20-21). 2) *Den andliga döden* (Ef. 2:1; 1 Joh. 3:14). 3) *Den eviga döden* (Jak. 5:20; Upp. 2:11). Genom synden kom döden i alla dessa former över Adam och alla hans efterkommande. Det Gud hade sagt skulle ske om Adam syndade, det skedde (1 Mos. 2:17). Då Adam syndade dog han. Han dog *andligt*, något som visar sig i att han fick en helt annan hållning till Gud och sin nästa (1 Mos. 3:8-10; 3:12). Den *lekamliga* döden eller förgängelsen kom över honom (1 Mos. 3:19). Och efter lekamlig och andlig död följer den *eviga* döden. Adam blev bortdriven från lustgården, och vägen till livets träd som ger evigt liv blev stängd (1 Mos. 3:22-24).

Vad menar Paulus med att döden kom över alla människor ”eftersom alla hade syndat”? Han kan inte med detta mena att döden kom över alla människor eftersom alla människor personligen syndar i livet. En sådan uppfattning strider mot själva huvudinnehållet i denna text. Paulus vill visa att liksom vi har fått synden och döden genom en människa (Adam), ska vi också få rättfärdigheten och livet genom en människa (Kristus). Om vi sålunda hade fått döden därför att vi själva syndat, skulle det ha medfört att vi hade fått rättfärdigheten och livet därför att vi själva hade uppfyllt lagen och gjort goda gärningar. Vi får rättfärdighet och evigt liv på grund av Kristi lydnad, och vi får döden på grund av Adams olydnad. Detta är huvudpoängen i denna text. Paulus understryker detta gång på gång.

Vi drabbas alltså av döden som en följd av Adams fall, ett fall som alla Adams efterkommande ärver. Paulus förkunnar här arvsynden. Att alla människor är underlagda döden är ett enkelt och tydligt bevis för

arvsynden. Också små barn dör. Till och med ofödda barn dör i moderlivet. Och döden är en direkt följd av synden enligt Paulus (Rom. 6:23a; se också Ps. 51:7; Joh. 3:6).

Som nämnt fullföljer inte Paulus jämförelsen Adam-Kristus förrän i vers 18. I vers 13-14 kommer han först med ett inskott om *likheten mellan Adam och Kristus*: ”*Synd fanns i världen redan före lagen, men synd tillräknas inte där ingen lag finns. Ändå regerade döden från Adam till Mose, också över dem som inte hade syndat genom en sådan överträdelse som Adams. Och Adam är en förebild till den som skulle komma.*”

Någon vill kanske hävda att det inte kan finnas någon synd om det inte finns någon lag. Detta argument bemöter Paulus här. För det är riktigt att det inte fanns någon skriven lag mellan Adam och Mose. Den skrivna lagen kom först med Mose. Adam syndade mot ett uttryckligt bud från Gud (1 Mos. 2:17), men alla människor som levde efter Adam och före Mose hade ingen uttrycklig lag att förhålla sig till. Likväl var synden i världen också innan lagen på stentavlorna kom, säger Paulus. Hur vet han det? Därför att döden härskade också från Adam till Mose. Om det finns synd måste det också finnas en lag. Att det fanns synd också innan Mose kom vittnar texten tydligt om (se t.ex. 1 Mos. 4:7; 6:5; 8:21). Den lag som människorna syndade emot mellan Adam och Mose var den lag som är skriven i alla människors hjärtan (Rom. 2:14-15).

Så det som Adam gjorde påverkade i allra högsta grad alla människor, också dem som levde mellan Adam och Mose, också alla som inte hört om Bibeln eller de tio buden. Beviset är att alla måste dö.

I 5:15-17 fortsätter Paulus sin jämförelse av Adam och Kristus. Men här visar han vilken stor kontrast det är mellan dem. Paulus formulerar samma sanning med olika ord. Genom repetition understryker han vad som är poängen: ”*Men syndafallet kan inte jämföras med nåden. För om de många dog genom en endas fall, så har Guds nåd och gåva så mycket mer överflödat till de många genom enda människas nåd, Jesu Kristi nåd*” (vers 15).

Gåvan som Kristus kom med är inte som Adams fall. Kristi gåva är mycket större och bättre än all den skada som Adam har gett oss. Även om Adams fall lett till allt det elände som vi dagligen erfar i vårt eget kött, i världen omkring oss och när vi tänker på döden, så har gåvan och nåden i Kristus överskuggat allt detta i rikt mått. Kristus övertäcker allt och galler inför Gud som vår rättfärdighet och vårt liv. Hans nåd täcker över all synd och allt elände hos oss.

”De många” i vers 15 är detsamma som ”alla människor” i vers 12. Döden drabbade ”alla människor” (vers 12) = ”de många” måste dö (vers 15).

Paulus understryker den stora skillnaden mellan Kristi gåva och Adams fall när han säger att nåden ”så mycket mer överflödat”. Nåden har svämmat över så att den rinner ner på alla sidor (jfr Ps. 23:5).

I vers 16 skriver Paulus: *”Inte heller kan gåvan jämföras med det som kom genom en endas synd. Domen kom genom en enda och ledde till fördömmelse, men gåvan kom efter mångas överträdelse och ledde till ett frikännande.”* Medan han i vers 15 jämförde nåden med döden som drabbat oss, jämför han här nåden med våra synder och överträdelse. Också vid denna jämförelse är nåden överlägsen. Medan överträdelserna ledde till fördömmelse, innebar nådens gåva i Kristus ett frikännande.

I vers 17 når jämförelsen mellan Adam och Kristus sitt klimax: *”För om döden kom att regera efter en endas fall genom denne ende, hur mycket mer ska då inte de som tar emot den överflödande nåden och rättfärdighetens gåva få regera i liv genom den ende, Jesus Kristus?”* På nytt upprepar Paulus att döden kom att regera över alla människor på grund av Adams fall. Döden ”blev vår kung” (på grek. *ebasileusen* av *basileus* = kung) pga. en enda, pga. Adams fall. Men pga. Kristus blir det en helt ny situation för oss. Den som tar emot nåden i Kristus, rättfärdighetens gåva, ska leva och regera, inte under döden utan ”genom den ende, Jesus Kristus”, säger Paulus.

Det är viktigt att lägga märke till att även om alla är förklarade rättfärdiga i Kristus, lär inte Paulus att alla kommer att leva tillsammans med honom i evighet. Här i vers 17 understryker han den subjektiva sidan, nämligen att bara den som tar emot nådens gåva ska leva med Kristus. Frälsningen är till för alla, men det är bara de som tar emot den som kommer att leva med Kristus.

I 5:18-19 fullföljer Paulus den jämförelse som han inledde i vers 12. Där slog Paulus fast att synden kom in i världen genom en människa, Adam, och därmed kom döden över alla människor därför att alla syndade. I vers 18 upprepar han denna sanning med lite andra ord: *”Alltså: liksom en endas fall ledde till fördömmelse för alla människor ...”* Han har bytt ut ordet ”döden” mot ”fördömmelse”. Men det är egentligen bara två sidor av samma sak, för döden är en följd av synden liksom fördömmelsen är en följd av synden. På grund av Adams överträdelse har det fällt en dödsdom över alla människor.

Jämförelsen i vers 18 ser ut så här:

<i>Alltså: liksom</i>	—————>	<i>så har</i>
<i>en endas fall</i>	—————>	<i>en endas rättfärdighet</i>
<i>ledde till fördömselse</i>	—————>	<i>lett till ett frikännande, till liv</i>
<i>för alla människor</i>	—————>	<i>för alla människor</i>

I vers 19 finner vi samma jämförelse med lite andra ord:

<i>Liksom</i>	—————>	<i>så ska</i>
<i>de många</i>	—————>	<i>också de många</i>
<i>stod som syndare</i>	—————>	<i>stå som rättfärdiga</i>
<i>genom en enda människas olydnad</i>	—————>	<i>genom den endes lydnad</i>

Vers 18 och 19 förklarar varandra:

Vers 18		Vers 19
<i>en endas fall</i>	—————>	<i>en enda människas olydnad</i>
<i>en endas rättfärdighet</i>	—————>	<i>den endes lydnad</i>
<i>alla människor</i>	—————>	<i>de många</i>

Av detta framgår tydligt vad Paulus vill understryka i dessa båda verser. Adams olydnad tillräknas alla människor. Därför har alla dömts till döden. Kristi lydnad tillräknas alla människor. Därför har alla förklarats rättfärdiga eller rättfärdiggjorts.

Seth Erlandsson säger att detta ställe, Rom. 5:18-19, ”är det klassiska stället (*locus classicus*) för läran om den allmänna eller s.k. objektiva rättfärdiggörelsen. Här lär och betygar aposteln uttryckligen, att en rättfärdiggörelse till liv har kommit *för alla människor*, att de många, dvs. alla människor, har ställts fram inför Gud som rättfärdiga” (*Rättfärdiggörelsen*, s. 20).

Paulus användning av futurum i vers 19 (”ska också de många stå som rättfärdiga”) betyder inte att detta är något som ligger i framtiden och att Paulus här uttrycker att rättfärdiggörelsen först blir en realitet när en människa kommer till tro. Futurumformen kallas ett logiskt futurum eller ”den logiska visshetens futurum”. Det betyder att det som sägs här blir helt säkert följden av det som tidigare har sagts om Adams olydnad. Rättfärdiggörelsen är den logiska konsekvensen av Kristi gärning. ”Har genom en enda människas olydnad de många kommit att stå som syndare inför Gud, så skall förvisso också (logiskt futurum) det

andra vara fallet, dvs. så skall också genom en endas lydnad de många komma att stå som rättfärdiga inför Gud” (Erlandsson, s. 19).

Till sist förklarar Paulus i Rom. 5 vilken betydelse lagen har när det gäller frälsningen. *”Dessutom kom lagen in för att fallet skulle bli större”*, skriver Paulus. Efter det som Paulus sagt om frälsningen och utifrån ett lagiskt perspektiv och judiskt tänkande inställer sig naturligt den frågan: ”Varför har då Gud gett oss lagen?” Paulus har ju sagt att människan förklaras rättfärdig *utan laggärningar* (Rom. 3:20 och 28) och att frälsningen tillräknas alla människor bara av nåd genom tron på Kristus (Rom. 3:24; 4:5). Lagen har alltså ingenting att säga till om när det gäller frälsningen. Lagen är oduglig till att frälsa.

Varför har då Gud gett lagen? Det är ju Gud som har gett oss den, så han måste ha en mening med den. Paulus säger att den kom till för att göra fallet större, dvs. fallet i Adam (jfr vers 15 och 18).

Genom lagen ökas syndens *kvalitet*. Synden blir ”syndigare”, eftersom det blir klart att den är ett brott mot Guds heliga lag. Under lagen syndar människan ”så som Adam” (5:14), han som trotsade Guds klara bud. Men genom lagen ökas också syndens *kvantitet*. Förbudet mot synden dämpar inte syndalusten. Tvärtom, förbudet väcker lusten. ”Förbjuden frukt smakar bäst.”

Är det då lagens syfte att göra synden större? Nej, lagens egentliga syfte är att göra nöden så stor för syndaren att han tar emot nåden i ett ångrande och tacksamt hjärta. Lagen kan inte bota skadan som synden har orsakat. Men den kan göra skadan så stor och smärtsam att vi inser att vi behöver botas. Och nåden botar, för Guds nåd är alltid större än synden: *”Men där synden blev större, där överflödade nåden ännu mer”* (vers 20).

Augustinus säger: ”Gud handlade inte grymt här utan i tillfrisknandets tjänst. När man är sjuk men inte vet om sin sjukdom, söker man ingen läkare. Men när sjukdomen tilltar och det onda växer, då uppsöker man läkaren, och han botar allt.”

På detta sätt främjar Gud sin frälsningsplan: *”Liksom synden regerade genom döden, så skulle också nåden regera genom rättfärdigheten och ge evigt liv genom Jesus Kristus, vår Herre”* (vers 21). Genom att göra synden stor och syndens herravälde tungt på oss gör han nådens herravälde ännu större och härligare. Synden ledde till död, men nåden ledde till rättfärdighet och evigt liv genom Jesus Kristus.

* * *

Därmed har vi nått till slutet av det stora och viktiga avsnittet i Bibeln som behandlar vår rättfärdiggörelse. Som överskrift över avsnittet Rom. 3:21-5:21 kan vi sätta Luthers ord: ”Kristus *för* oss.” I nästa avsnitt, Rom. 6-8, går aposteln över till att tala om vad denna frälsning verkar i den troende och det nya livet i Kristus. Som överskrift över kap. 6-8 passar därför Luthers ord: ”Kristus *i* oss.”

(forts.)

DEN NYA FOLKBIBELN

(Nya testamentet plus Psaltaren)

utkommer den 15 oktober 2014.

Den kan beställas både i bokform och digitalt.

Den utmärks bl.a. av modernare språk, närmare grundtexten och fylligare noter.

Vana bibelläsare ska känna igen sina älskade verser, klädda i en rakare och mer flytande språkdräkt.

En folder om varför vi behöver en reviderad Folkbibel kan beställas gratis från

Svenska Folkbibeln, www.folkbibeln.se

Hantverkarvägen 24, 136 44 Handen

En hållbar apologetisk modell?

av Jesper Hansen

Ordförklaringar

Induktion – att dra generella slutsatser utifrån enskilda fakta: man observerar t.ex. 1, 2, 3... 1000 korpar som är svarta. Av det drar man slutsatsen att det endast finns svarta korpar.

Deduktion – att utifrån något givet eller generellt dra slutsatser om enskildheter: alla ungarlar är ogifta – Kalle är ungarl – alltså är Kalle ogift.

Empiri – kunskap som fås genom sinnen.

Referensram – den föreställningsvärld man rör sig inom.

Verifikation – att bekräfta genom prövning eller testning

Objektiv betraktare – betraktare som är fri från förutfattade meningar, som kan betrakta saker helt objektivt.

Neutrala fakta – fakta som endast kan förstås på ett sätt, som är självklara.

Världsbild – de uppfattningar och värderingar en människa har om den omgivande världen.

”Teologin är inte en förmåga att bevisa utan en förmåga att framställa.”
”Den kristna teologins bästa försvar är dess förkunnelse.”¹ Låter detta konstigt? Kan man förenkla saken så mycket som de här påståendena gör? Skjuter man sig inte i foten, om man försöker övertyga någon om kristendomens sanning utan att framlägga bevis för den? I den här artikeln kommer jag att försöka utreda vad apologetik är, samt vilka möjligheter och begränsningar den ger oss. Det svenska ordet apologetik kommer från grekiskans *apologia*, som betyder försvarstal. Redan urkyrkan var tvungen att försvara tron mot anklagelser och ifrågasättanden från den hedniska omvärlden och den samtida judendomen. Trons försvarare kallades apologeter (Justinus Martyren, Clemens av Alexandria och Tertullianus m.fl.) Genom hela historien har det funnits människor som velat ifrågasätta den kristna tron och sådana som i sin tur försvarat

1 F. Pieper, *Kristen dogmatik*, s. 52.

den, som alltså bedrivit apologetik. Exempel på mer namnkunniga apologeter från vår tid (som dock inte är lutheraner) är Francis Schaeffer, William L. Craig, Alvin Platinga, John Lennox.

För att utreda vad apologetik är, kommer jag inledningsvis att presentera tre modeller som är utgångspunkter för hur apologetik kan bedrivas. Därefter kommer jag att diskutera de tre modellernas möjligheter och begränsningar när det gäller förkunnelsen av den kristna tron. Slutligen kommer jag att besvara frågan om hur en hållbar apologetisk modell ser ut.

Tre apologetiska modeller

De tre apologetiska modellerna är hämtade ur Stefan Gustavssons bok "Kristen på goda grunder". Gustavsson är apologet, rektor för Credo-Akademien och har bl.a. debatterat med Christer Sturmark, känd ateist och ordförande för förbundet Humanisterna. De tre modellerna är: historisk apologetik, filosofisk apologetik och verifikation.

1. Historisk (klassisk) apologetik

Den första modellen är den historiska apologetiken. Gustavsson nämner att den spelat en viktig roll i kyrkans historia och fortfarande gör det. Metoden arbetar induktivt. Det betyder att man utifrån enskildheter drar slutsatser om det allmänna. Man utgår från enskilda fakta: fenomen i världen som pekar på Guds existens, arkeologiska fynd som bekräftar det Bibeln säger, upplysningar som kan stärka vittnesbördet om Jesu uppståndelse, profetior som gått i uppfyllelse m.m. Av dessa enskilda fakta drar man sedan slutsatser om att kristendomen som helhet måste vara sann. En av grundbultarna i metoden är antagandet att fakta är entydiga och endast ger tolkningar i en enda riktning. Fakta talar alltså för sig själva.

Det är dock här Gustavsson sätter in sin kritik av modellen. Talar fakta faktiskt för sig själva? De är alltid föremål för tolkning och måste också sättas in i ett sammanhang. Den historiska apologetiken kräver en s.k. gemensam referensram (en någorlunda gemensam världsbild) mellan diskussionsparterna. Förnekar den ena parten t.ex. att det övernaturliga finns, har man ingen gemensam referensram att utgå från. Då är det svårt att bedriva en meningsfull apologetik. Gustavsson gör uppmärksam på att människors referensramar förändrats sedan upplysningstiden på 1700-talet. Den förhärskande referensramen eller världsbilden idag är

inomvärldslig och naturalistisk (allt som sker har endast naturliga orsaker). Det innebär att oavsett hur många fakta man skulle lägga fram för den icke-troende om t.ex. Kristi uppståndelse, skulle det vara till ingen nytta. Detta eftersom den icke-troende redan på förhand avvisar möjligheten av det övernaturliga. Det är uteslutet i hans världsbild. Ett annat exempel är om man för att visa på kristendomens sanning hänvisar till profetior som gått i uppfyllelse. I och med att det övernaturliga på förhand avvisas av den icke-troende, avvisas också möjligheten av riktiga profetior. En profetia kan på så sätt inte vara något annat än något som bara råkat inträffa, eller något man velat läsa in i texten i efterhand.

Gustavsson menar alltså att en sådan apologetik är omöjlig som endast utgår från tanken: bara människor presenteras relevanta fakta låter de sig övertygas om kristendomens sanning. Det är omöjligt pga. människors olika världsbild. Den historiska apologetiken behöver kompletteras och det för oss till:

2. Filosofisk apologetik

Den filosofiska apologetiken har uppstått i kontrast till den historiska. Den utgår inte från enskilda fakta eller empiri (kunskap erhållen via sinnen). Metodens representanter anser att det är ett orätt tillvägagångssätt att utifrån något skapat och begränsat argumentera för Gud. Den Gud Bibeln beskriver är mer komplex än att vara slutpunkten i ett induktivt resonemang (ett resonemang från enskilda fakta till generella slutsatser). Det är tvärtom honom vi måste utgå från för tänkande och sanning. Den filosofiska apologetiken fungerar deduktivt. Det betyder att man går från det allmänna till det enskilda: alla enskildheter måste förstås i ljuset av det generella. Det generella representeras här av "hur Gud uppenbarat sig i Bibeln". Därifrån drar man sedan logiska slutsatser. Den filosofiska apologetiken hävdar att det endast är med Gud som utgångspunkt man kan förstå världen på ett meningsfullt sätt. Här ligger således argumentet för den kristna tron: den är nödvändig för att man ska kunna förstå världen.

Den filosofiska apologetiken kritiserar den historiska, i det den ifrågasätter att det skulle finnas något sådant som objektiva fakta. Tanken om neutrala fakta eller en objektiv betraktare är ohållbar. Kunskap uppträder nämligen inte isolerad. Kunskapen och dess förutsättningar hänger ihop som hand och handske. Får man kunskap om något, har kunskapsutvinnandet sina egna förutsättningar som man inte kan skilja

den erhållna kunskapen ifrån. Som exempel kan nämnas att en vetenskaplig teori alltid kommer att fungera som filter för hur man förstår de bevis som lagts fram till grund för den. Tillämpad på kristen tro innebär tankegången att förutsättningen att Bibelns Gud faktiskt existerar är nödvändig för att kunna förstå kristen tro.

Gustavsson skriver att man inte kan vara utan den filosofiska apologetiken om man vill tala meningsfullt om kristen tro idag. Den historiska apologetiken kan inte heller stå utan den. Han framhäver dock att den filosofiska apologetiken också har problem. Den begränsar s.k. gemensamma kontaktytor mellan kristna och icke-kristna. Det leder till att den allmänna uppenbarelsen (Guds uppenbarelse i naturen och i människans samvete) minimeras. Gustavsson ser vidare som problematiskt att den filosofiska apologetiken hävdar att den kristna förutsättningen (att Bibelns Gud verkligen existerar) inte kan eller ens behöver verifieras². Det betyder att vi inte kan argumentera för eller mot de förutsättningar vår världsbild utgår från. Det enda vi kan göra är således att utgå från dem. Det mynnar ut i att vår världsbilds förutsättningar, tillsammans med de resonemang som följer ur dem, blir slutna system – system som inte kan kommunicera med andra system (dvs. icke-kristna system). Samtidigt går det inte heller att avgöra vilket system – vilken världsbild – som är den riktiga. Härifrån för Gustavsson oss vidare till:

3. Verifikation

Som tredje apologetiska modell möter vi verifikation. Den utgår från både förutsättningar och fakta, från båda de första apologetiska modellerna alltså. Den profilerar sig emellertid gentemot den historiska apologetiken genom att den inte räknar med odiskutabla fakta och objektiva betraktare. Samtidigt profilerar den sig gentemot den filosofiska apologetiken genom att den menar att våra världsbilders förutsättningar kan verifieras. Den neutrala betraktaren finns visserligen inte, dvs. all tolkning av fakta sker utifrån de förutsättningar vi har (fakta kan inte betraktas utan fördomar). Enligt verifikationen kan vi dock kontrollera våra förutsättningar gentemot fakta. Det betyder att kristna och icke-kristna har en gemensam värld, och i den världen prövas våra olika förutsättningar och visar huruvida de är sanna eller falska.

Verifikationen har flera drag gemensamma med det naturvetenskapliga arbetssättet. Man stöter på ett fenomen och uppställer ett antal hy-

2 Verifiera = bekräfta.

potenser som ska förklara det. Allteftersom hypoteserna stämmer överens med fenomenet bekräftas eller förnekas de. Kristen tro kan prövas på liknande sätt. Fenomenen i det fallet är verkligheten och historien, och de behöver en förklaring. Då kan en av hypoteserna vara den personlige Guden i Bibeln. Den hypotesen står sedan sida vid sida med andra hypoteser, och efter en prövning i förhållande till fenomenen (verkligheten, historien) ser man vilken av hypoteserna som har störst förklaringsförmåga.

Gustavsson låter apologeten Francis Schaeffer förklara ytterligare vad verifikation handlar om. Han jämför tillvägagångssättet med att försöka hitta rätt nyckel att låsa upp med. Man prövar nyckel efter nyckel (olika hypoteser), och slutligen kanske en passar. Schaeffer nämner att vi som kristna använder samma tillvägagångssätt när vi närmar oss ”de stora frågorna”. Det finns vissa företeelser framför oss, men vilken nyckel kommer att öppna för oss, dvs. vilken hypotes ger rätt förklaring till dem?

Verifikationen ger frågan om förutsättningar en central plats. Förutsättningarna kan diskuteras och prövas. De kan prövas gentemot de fakta vi har i världen. Även om kristna och icke-kristna har olika utgångspunkter, lever de i samma verklighet, och på så sätt kan de föra en diskussion om vilka förutsättningar som gör mest rättvisa åt världen. Enligt Gustavsson är den tredje apologetiska modellen den mest framkomliga.

Utvärdering av de tre apologetiska modellerna

Efter presentationen av de tre apologetiska modellerna kommer jag nu att gå över till att utvärdera dem. Med avseende på den historiska apologetiken riktar Gustavsson sin kritik mot att fakta skulle vara entydiga. De är alltid föremål för tolkning. Det hänger till synes samman med hans resonemang kring referensramarna. Människor med en naturalistisk referensram kommer att tolka fakta som pekar på t.ex. Kristi uppståndelse annorlunda än en kristen. Jag frågar mig emellertid om det faktiskt är så det alltid ter sig i praxis? Måste man förvänta sig att en icke-kristen tänker så dogmatiskt: det övernaturliga är omöjligt, alltså måste alla bevis som pekar på Jesu uppståndelse förkastas? Är det inte snarare så att många icke-kristen söker bevis för Jesu uppståndelse, så att han skulle kunna tro på kristendomens sanning? Då avvisar han emellertid inte på förhand det övernaturliga.

Rent logiskt är det också svårt att försvara tanken om att fakta aldrig kan betraktas objektivt. Det verkar rimligt att de uppfattningar och värderingar vi har om saker och ting *i viss mån* påverkar hur vi betraktar fakta som ställs framför oss. Vi är ofullkomliga varelser. Man måste dock säga i viss mån, för om det ständigt finns en oöverstiglig barriär mellan oss och sanningen, kan vi inte lära känna någon sanning, inte heller sanningen att våra uppfattningar och värderingar påverkar oss. Vi måste därför dra slutsatsen att vi till en viss grad trots allt kan betrakta fakta objektivt.

Jag ser alltså inte samma problem med den historiska apologetiken som Gustavsson. Däremot finns det en risk förbunden med den. Risken är att man tilltror den för mycket. Man kanske tror att man kan argumentera människor till tro. Det är en omöjlighet, eftersom en "oandlig människa [inte] ... tar emot det som tillhör Guds Ande. Det är dårskap för henne..." (1 Kor. 2:14). Apologetikens uppgift är att få människor att eventuellt omvärdera sin kritiska hållning till kristendomen, den skepsis de har till dess sanningar m.m. Det är inte detsamma som tro, vilken innebär förtröstan på Guds löfte att han är oss nådig för Kristi skull. Den uppstår endast genom Guds Andes verkan i Ordet. Den historiska apologetiken kan ha sin plats om man är medveten om dess begränsningar, och om att tron är något annat än en intellektuell övertygelse.

Den *filosofiska apologetiken* lyfter fram det viktiga att världen först blir meningsfull för oss då den betraktas med Gud som utgångspunkt. Det är ju han som har skapat den! För de kristna är allt det här en självklarhet. Men låter den icke-kristne sig övertygas på samma sätt? Anser han det vara nödvändigt med Gud som utgångspunkt för att man meningsfullt ska kunna förstå världen, såsom den filosofiska apologetiken argumenterar? Den dominerande synen i dagens samhälle, att skapelsen har skapat sig själv (en naturalistisk världssyn), borde inte lämna oss i tvivel om att det förhåller sig motsatt. Därmed inte sagt att felet ligger hos den filosofiska apologetiken som sådan. Problemet är att om människor låter sig vägledas mer av andra saker (t.ex. sina känslor) än sitt förnuft, finns det risk för att också den filosofiska apologetiken blir uddlös.

Ett exempel kan klargöra det här. Logiskt kan man visa att skapelsen förutsätter en skapare – ur intet uppstår intet (skapelsen kan inte ha gett upphov till sig själv). En ateist accepterar inte den här bevisföringen utan talar istället om att vårt universum bara är en del av ett större multiversum (ett universum bestående av många eller oändligt många andra

universa). Därmed är problemet skenbart löst, för man har bara skjutit det ett steg högre upp: Varifrån kom multiversum? Frågan är dock om ateisten vill inse att problemet kvarstår, eftersom han vägrar erkänna möjligheten av en skapare.

Det är lite oklart för mig vad Gustavsson menar med att den filosofiska apologetiken begränsar gemensamma kontaktytor mellan kristna och icke-kristna. Hänger det samman med dess skepsis gentemot argumentation utifrån enskilda fakta och empiri? Är det därför den allmänna uppenbarelsen (Guds uppenbarelse i naturen och samvetet) minimeras – eftersom vi inte kan argumentera utifrån den kunskap sinnena ger oss om omvärlden? I så fall måste man ge Gustavssons kritik rätt. Paulus lär oss att det är just genom induktion vi kan sluta oss till att det måste finnas en skapare: ”Ända från världens skapelse ses och uppfattas hans osynliga egenskaper, hans eviga makt och gudomliga natur genom de verk som han har skapat” (Rom. 1:20). Eftersom vi kan se Guds osynliga egenskaper genom de ting han har skapat finns det en kontaktyta till icke-troende här. Vi lever i och ser samma värld. Kunskapen om att det finns en skapare hämtar vi inte endast ur Bibeln.

Gustavsson gör också rätt i att kritisera den filosofiska apologetikens påstående om att Guds existens inte kan bevisas. Bl.a. det tidigare nämnda kosmologiska gudsbeviset – att universum inte uppstått av sig självt – bevisar övertygande Guds existens. Vidare har Gustavsson rätt när han konstaterar att man inte kan argumentera för eller mot de förutsättningar den egna världsbilden utgår från, om man säger att Guds existens inte kan eller behöver bevisas. Det betyder ju att man kapar av all vidare diskussion och allt vidare tankearbete. Man förstår därför varför han menar att den filosofiska apologetiken skapar system som inte kan kommunicera med andra system. Systemens förutsättningar behandlas som om de redan skulle vara ett självklart faktum. Och eftersom vi inte kan argumentera för eller emot vår världsbilds förutsättningar, kan vi följaktligen inte heller avgöra vilken världsbild som är den riktiga.

Den *tredje apologetiska modellen* måste ses som en medelväg mellan den historiska apologetiken och den filosofiska, och den tycks plocka det bästa från de båda andra. Det bekymmersamma är emellertid att det finns något experimentellt över modellen. Det som lockar i den är tanken om att man genom ett försiktigt och samvetsgrant prövande efterhand ska kunna komma fram till sanningen. Hur kan då det tillvägagångssättet vara problematiskt?

Problemet ligger hos oss människor. Sedan syndafallet är alla våra själsliga förmågor genomsyrade av synden. Det betyder bl.a. att vår medfödda gudskunskap är diffus, och att vårt förnuft är underlagt syndens tjänst. Paulus säger: ”Köttets sinne (dvs. den fallna naturens sinne) är fiendskap mot Gud. Det underordnar sig inte Guds lag och kan det inte heller” (Rom. 8:7). Tanken att man ska kunna överbevisa sig själv eller andra om Bibelns och de kristna trosartiklarnas sanning genom att hänvisa till fakta i omvärlden, är därför att igen tilltro apologetiken för mycket. Den överbevisningen kan endast ske genom den helige Ande i Ordet.

Jag tycker mig också se en inbyggd motsägelse i verifikationen. Å ena sidan avvisar man objektiva fakta och neutrala betraktare. Å andra sidan hoppas man kunna bekräfta sina förutsättningar med fakta. Men hur kan man då någonsin få visshet om huruvida ens förutsättningar är sanna, om fakta aldrig är entydiga? Hur ska samtidigt betraktaren kunna avgöra om förutsättningarna stämmer överens med fakta? Han kommer, ständigt påverkad av fördomar, aldrig att kunna inta en neutral position att bedöma saken utifrån.

Finns det en väg fram?

Gör vi alltså bäst i att avhålla oss från all apologetik? Nej, så långt behöver vi inte gå. Den historiska apologetiken kan få människor att överväga om inte kristendomen kunde vara ett alternativ till deras aktuella världsåskådning. Den filosofiska apologetiken visar oss att det kan vara viktigt att reda ut och diskutera vilka förutsättningar våra världsbilder vilar på. Den är också den korrekta utgångspunkten både för när man ska fastställa och försvara kristen tro. Endast Bibeln ska få berätta för oss hur vi ska tro, lära och leva. Vi kan ta Abraham som exempel. I Romarbrevet läser vi:

Där allt hopp var ute, trodde och hoppades han (Abraham) att han skulle bli fader till många folk, som det var sagt: Så talrika ska dina efterkommande bli. Han sviktade inte i tron då han tänkte på att hans egen kropp saknade livskraft - han var då omkring hundra år - och att Saras moderliv var dött. Han tvivlade inte i otro på Guds löfte... Han var övertygad om att vad Gud hade lovat, det var han också mäktig att hålla (Rom. 4:18-21).

Här målas egentligen hela trons väsen för våra ögon. Gud hade gett Abraham löftet att dennes efterkommande skulle bli som stjärnorna på himlen (1 Mos. 15:5). Abraham såg dock att hans egen kropp var halvdöd och att Saras moderliv var dött. Det här var empiriska fakta

som mötte honom. Förnuftet säger att människor i Abrahams och Saras tillstånd och ålder inte får barn. Abraham vägrade dock att lyssna på sådant förnuft eller att bry sig om vad han såg. Han aktade bara på Guds ord och löfte och lät det allena bestämma vad han skulle tro. Som han trodde skedde det också.

Luther säger:

”Det finns inget bättre råd om hur man ska hålla stand mot djävulens bedrägligheter än att hålla fast vid Skriftens nakna, klara Ord, och att inte tänka längre än så eller spekulera. Vi måste snarare sluta våra ögon och säga: 'Vad Kristus säger, det måste och skulle vara sant även om jag eller någon annan människa inte kan förstå eller begripa det eller veta hur det kan vara sant. Kristus vet väl vem han är, och vad eller hur han ska tala om sig själv.' Den som inte tänker så, han kommer att snava och göra fel och falla. För det är inte möjligt att begripa ens den mest betydelselösa trosartikel med det mänskliga förnuftet eller med mänskliga sinnen.”³

Tyvärr finner jag ingen hjälp för apologetiken hos verifikationen. Det beror kanske på att jag inte förstått den tillräckligt bra. Jag anser dock att den historiska och filosofiska apologetiken till fullo täcker de behov som finns inom apologetiskt arbete.

Låt oss avslutningsvis vända tillbaka till de inledande påståendena: ”Teologin är inte en förmåga att bevisa utan en förmåga att framställa” och ”Den kristna teologins bästa försvar är dess förkunnelse”. Vi kan nu förstå uttrycken i ljuset av den diskussion som förts: Vi ska inte försöka göra den kristna tron rationell för människor. Den helige Ande i Ordet övertygar dem om kristendomens sanning. Det ska dock inte hindra oss från att använda apologetik. Den kanske kan avlägsna några av de stenar som gör det svårt för oss att så evangeliets goda säd i åkern.

Källor:

Becker, Siegbert W: Guds dårskap – Förnuftets plats i Martin Luthers teologi. Biblicums förlag, 2006.

Gustavsson, Stefan: Kristen på goda grunder. SESG-Media, 1997.

Pieper, Franz: Kristen dogmatik. Bokförlaget Pro Veritate, 1985.

3 Becker, Guds dårskap – Förnuftets plats i Martin Luthers teologi, s. 129.

Utblick över samtiden

Bengt Hägglund svänger om ämbetet

Professor emeritus Bengt Hägglund, Lund tar på debattsidan i Kyrkans tidning nr 20/2014 upp frågan om det är förenligt med Bibeln att kvinnor vigs till präst. Han finner inte längre några starka argument mot kvinnliga präster. Kyrka och Folk kommenterar Hägglunds inlägg i nr 22/2014:

Det är en sorglig läsning att ta del av Hägglunds inlägg för den som önskar klara besked från en synnerligen välrenommerad, kunnig och erfaren teolog. I en tid när snart sagt allt förutom det oförvrängda evangeliet får ljuda i landets kyrkor och i en tid när behovet av andliga ledare som rakryggt håller fast vid Bibelns och bekännelsens grund är större än någonsin kunde man ha önskat att Hägglund istället för att problematisera och väcka tvivel istället pekar på det fasta, hållbara och trovärdiga i vår kristna tro.

Bara Bibeln kan förklara Istiden

Hur en istid kan uppstå har länge varit ett stort mysterium. En person som forskat mycket i detta ämne är klimatforskaren Michael Oard. Vid skapelsekonferensen i Umeå den 20-22 sept. 2013 höll Oard ett intressant föredrag om mysteriet Istiden. Tidskriften Genesis redaktör finner det angeläget att delge sina läsare ett sammandrag av föredraget i nr 4/2013. Här följer en del av hans sammanfattning under rubriken ”Bara Bibeln kan förklara Istiden”:

Det viktiga för alla istidsteorier är att hitta ett sätt att kyla somrarna, för att stoppa is från att smälta. Vintrarna var tillräckligt kalla. En sådan kylmekanism fanns omedelbart efter floden, med mycket vulkanisk aska och vulkaniska gaser. Sådant reflekterade mycket av solens värme tillbaka ut i rymden.

Men att bara ha svalare luft över land är inte tillräckligt. Idag är det mycket låga temperaturer i Sibirien. Men det är så kallt att det inte finns tillräckligt med fukt i luften för att upprätthålla en inlandsis. För att bevara

istäcket under en istid behövs ett sätt att få massor av vatten upp ur havet som sedan blir snö och is på marken.

Efter Noas flod fanns mekanismer för båda de här sakerna. Vattnet som Bibeln talar om, djupets källor som öppnade sig, kom från underjorden under denna världsvida översvämning. Det var mycket varmt eller hett eftersom det kom från stora djup. Detta vatten blandades med vattnet i havet och resulterade i ett betydligt varmare hav direkt efter Noas flod, varmare än idag. Varmare vatten innebär mer avdunstning. Då finns det mer vattenånga i luften, tillgängligt för stormar att ge snö och is på högre breddgrader, som utvecklades till inlandsisar. Askan och gaserna i luften gav nedkylning av somrarna.

Evolutionisternas teori för istiden ger dem en viss nedkylning av somrarna, men inget sätt att få mer vattenånga i luften som kan ge snön och isen (en kallare värld innebär mindre avdunstning från haven).

Mike Oards beräkningar visar att en trolig uppskattning för när istiden nådde sitt maximum skulle ha varit cirka 500 år efter floden. Sedan tog det ytterligare cirka 200 år att smälta den. Sammanlagt ca 700 år för istiden. Men detta är ungefärliga siffror. Det finns en felmarginal på flera hundra år, men det är ändå en kort tid jämfört med den sekulära synen som evolutionister har.

Mammutmysteriet

Vid Skapelsekonferensen i Umeå 2013 höll Michael Oard också ett föredrag om Mammutmysteriet, hur de snabbt dog ut och hur de kunnat vara så välbevarade i permafrosten i så stort antal. Red. Erik Österlund sammanfattar (Genesis nr 4/2013):

Mammutar levde över hela norra halvklotet på vidsträckta bördiga grässlätter som kunde föda mängder av djur. När mammutarna hastigt dog ut var de miljoner i antal. Men inte bara mammutar. Ett stort antal olika storväxta behårade arter dog också i stort antal. De flesta av däggdjuren där var gräsätare. De flesta av dessa som levde där uppe dog ut samtidigt med mammutarna. En del av djurslagen som levde här lever idag längre söderut.

Det finns idag ingen process genom vilken stora djur kan tränga ner i marken utan att det deformerar kroppen och förändrar marken runt dem. Och där kroppen bevaras djupfryst så att köttet t o m är ätbart. Det finns alltså lämningar efter miljoner mammutar och andra djur i permafrosten, den permanent frusna marken. I mammutarna har man i en del fall hittat halvsmält maginnehåll. Dessutom har man hittat många djur djupfrysta upprättstående, begravda i finkornig s k lössjord.

Det finns ingen process idag som sekulära forskare kan använda som

förklaring till vad som hänt, även om man gjort en del trevande försök. Skapelsetroende har en bra förklaringsmodell utifrån Bibelns beskrivning av vad som hände i jordens historia i anslutning till Noas flod...

Strax efter Noas flod blev betingelserna sådana att en istid uppstod på norra och södra halvkloten. Haven var då mycket varmare än idag pga det varma vattnet från jordens inre som bröt fram i samband med Noas flod. Det innebar att haven på norra halvklotet inte hade istäcken från början.

Det som avgjorde om land nära norra haven fick istäcke eller inte berodde på hur vindarna blåste. Eftersom det blev stora temperaturskillnader mellan istäckt land och varma hav uppstod kraftiga vindar.

Det mesta av de östligaste delarna av Ryssland, stora områden i Alaska och Yukonterritolet hade ingen inlandsis under istiden utan ett bördigt klimat pga de varma haven i deras närhet.

I slutet av istiden sjönk temperaturen i haven. Vintrarna blev kallare. Det blev mer havsis, torrare atmosfär och större temperaturskillnad mellan högre och lägre latituder (mellan norr och söder). Det uppstod kraftiga stormar som tog med sig upptorkat finkornigt material som inlandsisarna malt ner av berggrunden, s k lössjord.

Där förutsättningarna finns kan sand- och lössjordstormar idag begrava t o m hus. I de enormt kraftiga lössjordsstormar som blev, begravdes djuren i närheten av inlandsisarna upprättstående. Djuren dog genom kvävning i lössjorden.

Solljuset avskärmades och temperaturen sjönk snabbt. Men inte så extremt snabbt som man kanske kan tro att det behövs för att maginnehållet skulle bevaras osmält. Det är nämligen så att elefantdjur har ett matsmältningssystem som innebär att maten ligger och förbereds för slutlig nedbrytning i en del av magen en tid.

Rörelser kunde uppstå i lössjordslaget innan permafrosten satt sig och man fick de krossade bäckenben och enstaka krossade ben som man hittat hos en del upprättstående frysta djur. Eller så kan dessa ha knäckts då djuren förtvivlat försökt komma loss strax innan de kvävdes till döds i lössjorden.

Är jorden en medelmåtta i universum eller en unik skapelse?

Många vetenskapsmän tror inte att jorden är en unik skapelse. Det måste finnas flera planeter i universum, menar man, där det kan ha uppstått intelligent liv, ja liv i många olika former. Man talar numera t.o.m. om flera universa. Vad ligger bakom detta tänkande? Anders Gärdeborn be-

rör detta i en artikel i Genesis nr 4/2013 under en rubrik hämtad från Romarbrevet 1: ”Det man kan veta om Gud är uppenbart.”

Den kopernikanska principen lär att jorden är en medelmåtta i universum. Den antar att vi inte på något sätt är unika utan vår planets läge, sammansättning och omgivning liknar många andra lägen, sammansättningar och omgivningar i universum.

Den kopernikanska principen ligger till grund för all naturalistisk vetenskap, det vill säga den vetenskap som startar med att utesluta att Gud kan ha haft ett syfte då han skapade universum.

Den är dock mer eller mindre motbevisad idag. Ju mer vi lär oss om universum och jordens plats i det, desto mer förstår vi att vi har en mycket privilegierad ställning. Det är inte så att vi befinner oss i universums geometriska centrum. Ett sådant existerar troligen inte ens. Däremot finns många andra förhållanden i vår omgivning som verkar valda för att liv, och speciellt komplext och intelligent liv, ska kunna existera och trivas.

Vår galax och vår plats i den, solen, månen och våra grannplaneter, jordbanans form, gravitationens och magnetfältets styrkor samt jordens utseende och sammansättning har alla mycket speciella egenskaper anpassade för vårt välbefinnande. Det finns hela böcker skrivna på detta tema. Egenskaperna är så exakt avstämde att det är osannolikt att det existerar en enda motsvarande planet i hela det kända universum. Ätminstone om bara slumpen fått råda.

Det är inte bara vår plats i universum som är speciell. Hela universum är finkalibrerat för att tillåta människan. Dess naturlagar och naturkonstanter har nästan exakt de värden de måste ha för att atomer, himlakroppar och celler ska kunna existera. Många astronomer förundras över detta faktum. De som inte vill tillskriva det en intelligent skapare spekulerar ofta i ett ofantligt antal andra universa, alla med olika kombinationer av naturkonstanter, och då vore det konstigt om inte slumpen kunde skapa rätt kombination konstanter i åtminstone något av dem. Det är i detta universum vi människor skulle dyka upp och ställa oss frågan om varför allt är så väl anpassat för liv.

Även denna förklaring motsägs dock av fakta. Det har nämligen visat sig att vår tillvaro inte bara är perfekt anpassad för vår existens, utan också för att vi ska kunna upptäcka, mäta och förstå vår omgivning. Det finns många belägg för detta. En av de mest uppenbara är det faktum att månen och solen upptar samma yta på himlen, sett från jorden. Denna ”tillfällighet” gör att forskarna vid totala solförmörkelser kan samla in data om solens

korona vilket ger ovärderliga kunskaper om solens sammansättning. Ett annat exempel är att de olika strålkällorna i universum har ungefär samma styrka vilket gör att vi kan urskilja dem alla utan att bländas av de ljusstarkaste. Eftersom denna universums egenskap att vara ”observerbart” inte har något överlevnadsvärde för oss människor, kan den inte förklaras med en tro på många parallella universa.

Skapelsens vittnesbörd om den ende sanne Guden är överväldigande. *”Himlarna vittnar om Guds härlighet, himlavalvet förkunnar hans händer verk”*, skriver kung David i den 19:e psalmen. ”Dåarna säger i sitt hjärta: ’Det finns ingen Gud’”, säger han i den 14:e och 53:e psalmen. Ingen som blickar upp mot rymden kan undgå att imponeras av den ofattbara storhet, precision och skapelseförmåga som himlakropparna vittnar om. Det är inte bara Bibeln som uppenbarar Guds storhet och makt genom profeternas och apostlarnas ögonvittnesskildringar av Guds underbara gärningar i historien. Också skapelsen vittnar om Guds storhet och makt: *”Ända från världens skapelse syns och uppfattas hans osynliga egenskaper, hans eviga makt och gudomliga natur, genom de verk han har skapat”*, skriver Paulus (Rom. 1:20). Jesaja kommenterar skapelsens vittnesbörd om Skaparens storhet bl.a. så här: *”Vem har mätt vattnen i sin kupade hand och tagit mått på himlens vidd med sina utspända fingrar? Vem har samlat stoftet på jorden i ett måttkar eller vägt bergen på en våg och höjderna i en vågskål?”* (40:12).

HBT-certifiering inom Svenska kyrkan

Enligt Bibeln är sexualiteten en gåva från Gud som lätt missbrukas pga. synden som bor i oss. Men i vår tid förhärsligast man det som enligt Bibeln är missbruk och uppror mot Gud. Det gäller promiskuitet i all dess former, inte bara utlevd homosexualitet, bisexualitet och transsexualitet. I kärlekens namn måste också kyrkan hänga med och välsigna den lösaktighet som världen vill hänga sig åt. Under namnet ”HBT-certifiering” ska också kyrkans medlemmar lära sig att homo-, bi- och transsexualitet bör accepteras som något fint. Kyrka och Folk skriver i nr 20/2014:

Förra hösten beslöt Svenska kyrkans kyrkomöte att uppmuntra alla stift att sträva efter att i möjligaste mån genomföra HBT-certifikat på arbetsplatser i Svenska kyrkan (protokoll från kyrkomötet 2013 §144). Vart detta kommer att leda kan man nu börja ana. Författaren till motionen, Irene Gus-

tafsson, säger till tidningen Världen idag (30/4-14) att det kommer bli svårt för de kyrkor som ser utlevd homosexualitet som synd att bli certifierade. Liknande tongångar kan också höras från Ulrika Westerlund, förbundsordförande på RFSL, som till samma tidning förklarar att en eventuell certifiering mycket väl kan innebära att de verser ur Bibeln som tar upp homosexualitet inte längre får citeras.

Som kristen bekännare kan man inte annat än häpna. Orden från Joh 17 om att leva i världen men inte av världen tycks som bortblåsta. Det horribla med att politiska partier styr kyrkan framstår än en gång i all sin klarhet. Samtidigt får vi kristna bekännare inte glömma att Gud har allt i sin hand, även den tid av förnedring som nu pågår. Kanske tillåter Gud detta för att luttra sin kyrka, den kyrka som i vår del av världen i århundraden levt i symbios med det borgerliga samhället, ett fenomen som i ljuset av såväl Bibelns ord som den första kristna kyrkans historia framstår som helt främmande.

Det är bra att Kyrka och Folk ser hur långt avfallet från biblisk kristendom har gått. Men är detta häpnadsväckande när man har en kyrkoledning som sedan länge vänt Gud och hans ord ryggen? Kan man kalla Svenska kyrkan för "kyrka" = Herren tillhörig, om politiska partier och hedningar styr kyrkan? "Det horribla med att politiska partier styr kyrkan framstår än en gång i all sin klarhet", skriver Kyrka och Folk med rätta. Men kan man kalla det för att Gud luttrar oss om vi i strid med Guds ord tillhör och företräder en kyrka som avsatt honom?

SE

"En prest og en plage" – filmen om Børre Knudsen

En ny dokumentär film om Norges mest kända abortmotståndare har blivit mycket omtalad och diskuterad i norska medier. Efter premiären den 27 mars 2014 har den blivit en överraskande filmsuccé. Många biografier som ursprungligen inte hade planer på att visa filmen har ändrat sig.

"Jag intresserar mig för folk som inte vänder kappan efter vinden", säger regissören Fridtjof Kjæreng. Med den här filmen önskade han säga något om vad det kostar att kämpa kompromisslöst för det man tror på i ett samhälle där alla ska vara "politiskt korrekta", tänka och tycka

likadant. I två år har han följt makarna Ragnhild och Børre Knudsen på nära håll där de lever tillbakadraget i en stuga i Balsfjord i Troms. Den tidigare så aktive prästen är vid 76 års ålder starkt märkt av Parkinsons sjukdom som kräver vård. Filmen ger en inblick i deras vardagsliv och förmedlar många reflektioner om åldrande och sjukdom, liv och död, människovärde och den långa och svåra kampen mot abort. Fru Ragnhild har alltid stött sin man i kampen men gråter sorgset när hon talar om hur mycket det har kostat: familjens fem barn fick uppleva mycket mobbning under uppväxttiden.

Gamla TV-klipp från tiden då Knudsen agerade mot abortlagen visas emellanåt i filmen. Då norska stortinget år 1978 antog lagen om ”att själv få bestämma om abort”, protesterade Knudsen genom att lägga ner den statliga delen av sitt ämbete som kyrkoherde. Han vägrade ta emot lön från staten och öppna statlig post. Men han utförde i övrigt som tidigare sitt arbete i församlingen. Då staten krävde att han måste avskedas pga. ämbetsförsummelse blev han i första omgången frikänd. Domstolens utslag grundade sig på att abortlagen var oförenlig med evangelisk-luthersk religion och därmed i strid med den norska grundlagens 2:a paragraf. Men till slut blev Knudsen av högsta domstolen frändömd ”kappa och krage” och en annan präst blev installerad i hans ställe.

Under 1980- och 90-talet iscensatte Knudsen en rad protester mot abortlagen. Tillsammans med sin kollega Ludvig Nessa agerade han med psalmsång och bön vid gynekologiska avdelningar på sjukhus. De förrättade symboliska begravningar av foster och använde vid olika tillfällen små fosterdockor insmorda med ketchup. Agerandet fick stor uppmärksamhet i media. Knudsen och Nessa blev flera gånger arresterade av polisen för ordningsstörande verksamhet och de blev snabbt Norges mest hatade män. Även många abortmotståndare vände dem ryggen på grund av de medel de använde i sin kamp.

I ”En prest og en plage” berättar Knudsen att han inte ångrar det han gjort. Hans kamp har handlat om att rädda människoliv. Han har inte fördömt olyckliga kvinnor utan dem som är ansvariga för lagstiftningen. Med sin provokativa kraft alltjämt i behåll säger han att när han är död vill han att hans lik ska slängas framför Stortinget i en platsäck!

Filmens överraskande succé kommer samtidigt med en ytterst het debatt i Norge om ”reservationsrätt”: regeringen vill lagstadga möjligheten för läkare att av samvets skull inte bara neka att utföra abort utan

också att reservera sig mot att hänvisa kvinnor till abortingrepp. Våldigt många är upprörda över detta lagförslag som uppfattas som en inskränkning av kvinnors rättigheter. En annan aktuell fråga är så kallad ”fosterreduktion”: politiker och många andra har blivit illa berörda av nyheter om att kvinnor som är gravida med tvillingar väljer att abortera det ena barnet och behålla det andra.

Rätten till självbestämmande när det gäller abort tycks dess värre ha väldigt starkt stöd i befolkningen. Men man kan hoppas att den starka filmen om Børre Knudsen kan bidra till att öppna ögonen på många. Att det vid norska sjukhus utförs cirka 15 000 aborter årligen (i Sverige mellan 35 000 och 38 000) är en ohygglig och helt ohållbar situation. Det som här begås mot de svagaste och minsta är en himmelskriande orätt. Vår Herre Kristus blev själv ett sårbart litet foster i sin mors liv. År 2014 är moderlivet den allra farligaste platsen att vara i för ett litet människobarn i så kallade civiliserade länder! De allra minsta behöver ständigt vår stämma och vårt försvar.

Tor Jakob Welde

PS den 22/8: Pastor Welde skrev sin utblick här ovan redan i april. I och med att Børre Knudsen avled häromdagen (söndagen den 17 augusti) har dokumentären om honom fått förnyad aktualitet. NRK-TV har visat den flera gånger under veckan efter dödsbudet. Många har nog fått något att tänka på. *Red.*

Gåvoredovisning

Lars Isaksson 300, gåva förmedlad via Bodens begravningsbyrå 200, Öyvind Edvardsen 50 EUR, Christian o Johanna Ahlskog 60 EUR, Mats Huselius 300, Jostein Carlsen 1 600 NOK, Roger Loo 500, Thomas Wahlgren 1 500, Thor Hemming 50 EUR, onämnd 500, Kurt Furubrink 500. Till Eda Larssons minne: Ingemar Eliasson 500.

Stort tack för ert frikostiga stöd. Gud vare tack som uppväcker glada givare! Vi är beroende av era gåvor för att kunna fortsätta vårt arbete för biblisk tro. 2 Kor. 9:7.

Tidskriften Biblicum har numera bara ett kontonummer, ett IBAN-nummer (se rutan på sidan 2). Det skulle underlätta för vår kassör om ni använder vårt IBAN-nummer. Tack vare SEPA-systemet (Single Euro Payments Area) kan inbetalningar från EU- och EES-länder i de flesta fall göras med samma kostnad som inhemska betalningar (s.k. eurobetalning).

Inom Sverige kan det svenska bankgirokontot 251-4701 också användas, och i Norge ännu en tid kontot DnB NOR 7877.08.15400.

Vädjan om hjälp

- Vi väddar till alla som förstår värdet av ett fritt bibelforskningscentrum för information och forskning att ekonomiskt stödja Stiftelsen Biblicum. Utan trogna understödjare kan Biblicum inte fullfölja sin viktiga uppgift.

För gåvor (och även för prenumerationer), använd vårt IBAN-konto: SE34 6000 0000 0003 0532 0718 (för betalningar utanför Sverige också BIC/SWIFT-koden HANDSESS.

- Hjälp oss att sprida våra böcker och småskrifter! Inte minst studerande och lärare behöver en saklig information om Bibeln och bibelforskningen, som inte tar sin utgångspunkt i förlagade bibelkritiska teorier utan noggrant presenterar *biblisk tro och historiska fakta om Bibeln*.

- Hjälp oss också att få flera understödjare och prenumeranter på vår tidskrift!

Stiftelsen Biblicum

Besöksadress:

Hantverkaregatan 8B, 341 36 Ljungby. Tel 0372/86303

Postadress:

Ordförande Alvar Svenson, Klasgatan 10, 340 14 Lagan
Tel 0372/30857. E-mail: svenson_alvar@yahoo.se

Tidskriftens expedition:

Ingvar Adriansson, Släntvägen 10, 331 35 Värnamo
Tel 0370/18217. E-mail: biblicum@bredband.net

Kontakt i Norge:

Egil Edvardsen, Solåsvn. 20, 4330 Ålgård Tel 51617540.
E-mail: egil.edvardsen@luthersk-kirke.no

Biblicums hemsida: www.biblicum.se